

**AVRAM GALANTİ'NİN
“TÜRKÇEDE ARABİ VE LÂTİN HARFLERİ VE İMLÂ
MESELELERİ” ADLI ÇALIŞMASI**

Ali CİN*

ÖZET

Alfabe değişimi tartışmaları, özellikle 1855 yılında telgrafın Osmanlı'da kullanılmasıyla başlamış ve 1928 yılında kadar devam etmiştir. Yaklaşık 85 yıllık bir zaman diliminde bu konu, gazeteci, yazar ve bilim adamları tarafından demokratik bir şekilde enine boyuna tartışılmıştır. Bu tartışmaların içerisinde yer alan bilim adamlarından biri de, Avram Galanti'dir. Galanti, alfabe tartışmalarında, Arap alfabesinin ıslah edilerek kullanılmasını savunan bir bilim adamıdır. Galanti, Lâtin alfabesine geçmeyi, teknik, ilmî, siyasî ve ekonomik açıdan faydalı bulmaz. Alfabeyi değiştirme ya da ıslah etme çabaları, Türkçenin, kullandığı alfabe ile bir sorunu olduğunu gösteren en önemli delildir. 20. yüzyıl Türk aydını, uzun tartışmaların sonucunda Lâtin esaslı yeni Türk alfabesini, Atatürk'ün öncülüğünde 1 Kasım 1928 yılında kabul ederek uygulamaya geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alfabe, Alfabe değişimi, Lâtin alfabesi, Arap alfabesi, Avram Galanti.

**THE ISSUE “ARABIAN AND LATIN LETTERS IN
TURKISH LANGUAGE AND ORTHOGRAPHY
PROBLEMS” BY ABRAHAM GALANTE**

ABSTRACT

The debates on whether to change the alphabet begin particularly by the use of telegraph in Ottoman Empire in 1855 and continued until 1928. Approximately for 85 years this subject was discussed by the

---

* Yard. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, alicin@akdeniz.edu.tr

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

journalists, writers and scientists at some length and in democratic way. One of the disputants was Abraham Galante, the scientist. Galante insisted on the use of a modified Arabic alphabet. He considered that adoption of the Latin Alphabet will not provide the benefit neither technically, scientifically, economically nor politically. The attempts of changing the alphabet or modifying it is the most important proof, that Turkish language has the problems with the alphabet it uses. As a result of long discussions the adoption of the Turkish alphabet based on Latin alphabet took place under Ataturk's leadership November 1, 1928; and Turkish scientist of 20-th century accepted it and put it into practice.

Key Words: alphabet, changing the alphabet, Latin alphabet, Arabic alphabet, Abraham Galante.

Türkçenin yazı ile buluşması, bilindiği gibi, milattan önceki yıllara dayanmaktadır. Türkler, bu dönemden itibaren, yaklaşık beş milyon kilometre karelik bir alanda, değişik kültür, medeniyet ve dinlerle karşılaşmış, eşyanın tabiatına uygun olarak, karşılaşılan bu kültürlerle etkileşim içerisine girmiştir. Türk milletini bu etkileşimler içinde en fazla etkileyen faktör, din olmuştur. Diğer etkilenme biçimleri ikincil unsurlar olarak karşımızda durmaktadır. Türkler bugüne değin yirmiye yakın alfabe kullanmakla birlikte, edebî eserlerini daha ziyade *Göktürk, Uygur, Arap, Kiril ve Lâtin* alfabeleriyle vermiştir. Batı Türklerinden Türkiye Türkleri, 1.11.1928 tarihli ve 1353 sayılı kanunla, 1928 tarihinden itibaren Lâtin alfabesini kullanmaktadırlar.

Türkçenin tarihî dönemleri itibariyle en uzun süreli olarak kullandığı alfabe, Arap alfabesi olmuştur. Türkler, yaklaşık bin yıllık uzun zaman dilimi içinde, Arap harfleriyle yazılmış binlerce eser vermiştir. Ancak özellikle 19. yüzyılın başından itibaren, Avrupa'nın, sanayileşme dönemini tamamlamasıyla birlikte mutlak bir güç olması, Osmanlı'da, devletin hangi konularda neden geç kaldığı ile ilgili olarak sorular sorulmasına ve birtakım (ekonomik ve siyasi) *layihalar* hazırlanmasına sebep olmuştur. 19. yüzyılda, özellikle dil ve alfabe konularında birtakım tartışmaların yapıldığı bilinmektedir. Bu tartışmalar, dil konusunda, "*Osmanlıca*", "*lisan-ı Osmanî*", "*Lisan-ı*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Türkî gibi terimler", "*Türkçe ve Türkçenin sadeleştirilmesi*", "*Türkçede kullanılan Arapça ve Farsça tamlamalardan ve anlamı bilinmeyen kelimelerinin kullanımından vazgeçilmesi vb.*" başlıklarında olurken, alfabe konusunda, "*kullandığımız Arap alfabesinin harflerinin Türkçeyi kullanmaktaki yetersizliği*", "*benzer seslerin birden fazla harfle yazılması*", "*harflerin bitişken olması vb.*" gibi hususlardan oluşmakta idi. Dil ve alfabe üzerindeki bu tartışmaların kaynağını, 1789 Fransız ihtilali ile birlikte ortaya çıkan milliyetçilik hareketleri ve bu hareketlerin imparatorluk sistemi içerisindeki ulusların milletleşme çabaları oluşturmaktadır.

1909 yılında İkinci Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte bir anlamda, yavaşlayan dil ve alfabe tartışmaları tekrar gündeme gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülmeye başladığı yıllarda, devleti tek ve bir tutmak için birtakım fikir hareketleri, bu dönemde çokça tartışılmıştır. Yusuf Akçura'nın *Üç Tarz-ı Siyaset*,¹ adlı çalışmasında konu, etraflıca dile getirilmiştir. Akçura'nın da belirttiği üzere, bu dönem fikirleri, *Osmanlıcılık*, *İslâmcılık*, *Türkçülük* üzerine kurulmuş ve aydınlar, bir şekilde Devlet-i Osmaniye'nin sınırlarının korunarak hayatta kalabilmesinin, bu fikirlerden birisinin hedeflenmesiyle sağlanabileceği görüşünü benimsiyorlardı. Tarihin seyri içerisinde, özellikle devleti yönetenler, *Osmanlıcılık* ve *İslâmcılık* akımlarının devleti bir arada tutup tutamayacağı konularında harekete geçmişlerdir. Ancak bu hareketlerle başarılı olunamayacağını da görmüşlerdir. Son çare olarak *Türkçülük* hareketine sıkı sıkıya bağlanarak, en azından Türk devletinin yok olmasını önlemişlerdir. Arapların ve diğer kavimlerin birer birer Osmanlı'dan ayrılması, *Türkçülük* akımının sahiplenilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir.

1923 yılında yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulduktan sonra da, alfabe ve dil tartışmaları devam etmiştir. Bu tartışmalar, demokratik cumhuriyet içerisinde özgürce tartışılmıştır. Bilim adamları, gazeteciler, siyasetçiler konu ile ilgili olarak gerek küçük kitapçıklarla gerekse gazete yazılarıyla fikirlerini açıkça ifade etmişlerdir.

Bu konuda yazı yazarlardan birisi de, 1915-1933 yılları arasında İstanbul Darülfünun'da hocalık yapan Avram Galanti'dir.²

¹ Akçura Yusuf, (1991) *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

² Avram Galanti'nin, Türkçe ve alfabe ile ilgili olarak şu çalışmaları vardır: *Türkçe'de Arabî ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri (Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul, 1925)*; *Arabi Harfleri Terakkimize Mani Değildir (Tabiat*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

Avram Galanti'nin *Türkçede Arabî ve Lâtin Harfleri ve İmlâ Meseleleri* adlı çalışması,³ *Arabî ve Lâtin Harfleri ve İmlâ* başlıkları altında iki bölümden oluşmaktadır.

Yazar, eserde alfabe değişiminin *teknik, bilimsel, siyasî ve ekonomik* açıdan doğru olmayacağını, kendi bilimsel verileriyle ispat etmeye çalışmıştır.

Galanti, öncelikle Osmanlı'da alfabe değiştirme ile ilgili düşüncelerin nasıl ortaya çıktığını ve o dönemde kullandığımız Arap alfabesinin kökeni ile ilgili bilgiler verip konuyu aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmiştir.

Teknik Açıdan:

Galanti, konuyu teknik açıdan incelerken o gün için kullanılan Arap harfleriyle ve yine o gün için Türkiye'de en fazla konuşulan Fransızcanın da alfabesi olan, Lâtin harflerinin telaffuzu arasında, bir mukayese yapmaya çalışır. Ayrıca Lâtin harflerinin alınmasıyla hedeflenen sonuçların elde edilip edilemeyeceğini sorgular.⁴

Bilimsel Açıdan:

Galanti, konuyu bilimsel açıdan incelerken, ne Lâtin harflerinin kabul edilmesini savunanların ne de alfabenin ıslah edilmesini isteyenlerin görüşlerini kabul eder. Ayrıca Galanti, Arap harflerinde benzer sesleri gösteren bazı işaretlerin kaldırılması fikrine de, şiddetle itiraz ederek Türkçeyi kolaylaştırmak için yapılacak olan böyle bir uygulamanın, Türkçeyi daha fakirleştireceğini iddia eder.

Galanti, Lâtin harflerini benimseyenlerin, Arap harflerinin kifayetsizliği sebebiyle Avrupa'da yetişen bilim adamları gibi Türkiye'de bilim adamı yetişmediği fikrine karşı çıkar ve bu görüşün gerçeği yansıtmadığı söyler.

Galanti, zengin bir Türkçeye ihtiyacımız olduğunu ve bunu da ancak Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeler ile sağlayabileceğimizi savunur. Ayrıca, mademki Arapça kelimelere muhtacız o halde, Arap alfabesindeki hiçbir harften de (ع , ظ , ط , خ , ص , ن , خ , ث) vazgeçmemiz mümkün değildir, demektedir.⁵

Matbaası, İstanbul, 1927); Vatandaş, Türkçe Konuş! (Tabiat Matbaası, İstanbul, 1925)

³ Galanti Avram, (1925/1341) *Türkçe'de Arabî ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri*, İstanbul, Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi.

⁴ a.g.e., s.8.

⁵ a.g.e., s. 14

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Siyasî Açıdan:

Lâtin harflerinin kabul edilmesiyle birlikte, Türkiye'de basılan eserlerin Arap yazısını kullanan Türk memleketleri ve Arap, Acem matbuatı tarafından anlaşılamayacağı gibi, Arap Acem matbuatının da, Türkler tarafından anlaşılamayacağını şu sözlerle ifade eder:

"Bugün Arap yazısıyla ve kelimat-ı Arabîye ve Farisiyenin imlâ-yı asliyeleriyle çıkan Türk matbuatı, diğer memleketlerde çıkan Türk matbuatı tarafından anlaşılır. Dolayısıyla arasında bir temas, bir anlaşma meydana gelir. Fakat Lâtin yazısı kullanılır ve Arabî ve Farisî imlâsı bozulur ise, kırk elli sene sonra, bu temas, bu anlaşma, bu teveccüh tamamıyla sona erer."⁶

"Lâtin harflerini kullandığımızı ve Türkçede müstamel Arabî ve Farisî kelimelerin şimdiki imlâlarının kalktığını farz edelim. Ne göreceğiz? Türkçe konuşan ve Arapça yazı ile yazan milyonlarca Türk, Arapça ve Acemce konuşan, Arapça yazı ile yazan ve Arabî ve Farisî kelimeleri itibariyle bize yakın olan yahut olabilen milyonlarca Arap ve Acem-Elifba ve imlâ revabıtıyla lisanımıza ve dolayısıyla bize merbut⁷ olan Arap ve Acem nesli-hâzırın vefatından sonra gelecek olan nesil, bizden tamamıyla ayrılacaktır"⁸

Galanti, siyasî açıdan en çarpıcı değerlendirmeyi ise, iki ana başlıkla yapar:

"1. Arap alfabesi "Kur'an" alfabesidir.

2. Arap alfabesi, Kur'an yazısı olduğu için Türk, Arap, Acem milletleri tarafından lisan yazısı olarak kullanılır ve Türkçenin Arapça ve Farsça ile olan lisanî münasebeti itibariyle, bu üç lisanın tahsili kolaylaşır."⁹

Galanti, Lâtin alfabesini savunanların, *Arap alfabesiyle okumanın çok zaman aldığı* iddiasına, muttasıl (bitişik; aralık vermeden) Arap alfabesiyle basitçe bir okumanın iki buçuk ayda yapılabileceğini ve munfasıl (ayrılmış, ayrı duran) Arap alfabesiyle ise bu sürenin bir ay kısalarak bir buçuk aylık bir zaman alabileceğini öne sürer. Ayrıca bu konu ile ilgili olarak dört maddelik bir teklifte bulunur.

⁶ a.g.e., s. 22

⁷ (Ar.) bağlanmış, bağlı.

⁸ a.g.e., s.19

⁹ a.g.e., s.18

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

1. Kolay ve resimli elifba kitapları yazmak için her altı senede bir, serbest müsabaka açarak kazananlara ikramlar vermek;
2. Muallimlere elifbanın usul-i tedrisini öğretmek için elifba usul-i tedrisine vâkîf, seyyar muallimler tayin etmek;
3. Usul-i tedrisleri zayıf olan muallimlere bir nevi rehber olmak üzere, harflerin *infisal ve ittisal*¹⁰ hususlarına dair kavait tertip ve bunları not suretinde, elifba kitaplarının zirine dercetmek;
4. İlk kıraat kitaplarını sade Türkçe ile yazmak.

Ekonomik Açıdan:

Galanti, alfabe değişiminin ticareti de köklü bir şekilde etkileyeceğini düşünür ve *İran, Irak, Suriye, Filistin, Mısır* gibi ülkelerle geçmişten bugüne değin ticarî ilişkilerimizin bulunduğunu hatırlar.

Galanti, Arapça yazı ve Arapça ve Farsça kelimelerin imlâlarının, bizim Arapça ve Farsçayı süratle öğrenmemize yardımcı olacağını düşünür. Aynı şekilde Arapça yazı ve Arapça ve Farsça kelimelerin imlâlarının, Arapça ve Farsça konuşan kavimlerin de Türkçeyi süratle öğrenmelerine vesile olacağını, bunun da ticaretin gelişmesine hizmet edeceğini söyler.

İmlâ:

Galanti, eserinin ikinci bölümünü imlâyâ ayırır. Yazar dilimize Arapçadan bazı kelimeler girdiği için Türkçe imlâ meselesinin Arap alfabesiyle ilgili olduğunu söyler. Ayrıca Türk imlâ geleneğinin Arap imlâ geleneğinden etkilendiğini, Arapça imlânın, Türkçe imlâ için bir *kalıp*¹¹ olduğunu örneklerle izah etmeye çalışır.

Yazar ayrıca, Türkçenin Eski Türkçe dönemine ait ünlüleri hakkında bilgi verip, yazımda ünlülerin gösterilebileceğini, Türkçenin ünlü harfler gösterilmeden yazımının zor olduğunu örneklerle anlatır. “Meselâ, *yazmak* (يازماق) *bilmek* (بيلمك) *birleşmek* (برلشمك) yerine, elifba tadilatı hengâmında takarrür edecek usul dairesinde *yazmak* (يازماق); *bilmek* (بيلمك); *birleşmek* (بیرلهشمك) yazabiliriz”¹² Yazar eserinin devamında Arapçanın semaî ve kıyasî masterlarından bahsedip örnekler verir. Farsçanın, Hint-Avrupa dil ailesine mensup olduğunu ve Farsçanın imlâsının, Arap harfleri ile yazılan Türkçe gibi, Arapçanın imlâ sisteminin tesiri altında kaldığını, Türkçe öğrenmek

¹⁰ (Ar.) ayrılma ve bitişme

¹¹ a.g.e. s.36

¹² a.g.e. s.46

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

isteyen Arap ve Farsların işlerini kolaylaştırmak ve Türkler ile Arap ve Farslar arasındaki ilişkinin devam etmesini sağlamak için, Arap-Fars imlâsının olduğu gibi muhafaza edilmesini önerip, imlâ ile ilgili olarak şunların yapılmasını tavsiye eder.

1. Türkçede kullanılan Arap harflerinin hiçbirinin atılmaksızın tamamının kullanılmasını sağlamak.
2. Halis Türkçe kelimelerin yazımlarına ünlüleri ilave etmek.
3. Arapça ve Farsça kelimelerin var olan imlâlarının korunmasını sağlamak.
4. Okunması müşkül olan Arapça ve Farsça özel isimlerin yanına, okunuşlarını kolaylaştırmak için aynı isimleri, Arap harfleri ve yeni kabul olunacak Türkçe imlâ ile yazmak.

Sonuç:

Avram Galanti'nin bu çalışmasını, dönemin fikir akımları olan *Osmanlıcılık* ve *İslâmcılık*'ın hâlâ etkisinden kurtulamamış bir bilim adamının bakış açısıyla yazılmış eseri olarak değerlendirmek gerekir.

Avram Galanti'nin Lâtin harflerinin kabulüne karşı çıkma gerekçeleri, bilimsel gerçeklerden ziyade, duygusal temellere dayanmaktadır.

Alfabe değiştirme tartışmaları 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayıp 1928 yılına değin devam etmiştir. Bu tartışmaların çıkış noktası, Arap alfabesinin Türkçeyi ifade etmekteki yetersizliğidir. Bu husus, gerek Lâtin alfabesini benimseyenler gerekse Arap alfabesinden vazgeçilmemesini savunanlar tarafından ortaya konulan bir gerçektir. Aynı şekilde, Arap harfleriyle, Türkçe kelimelerin ünlülerinin yazıda gösterilerek yazılması gerekçesi de, ortak bir görüştür.

Alfabe konusu, 19. yüzyılın en önemli teknolojik gelişmesi olan telgrafın Osmanlı Devleti'nde 1855 yılından itibaren kullanılmaya başlanması ile yüz yüze gelinen zorunlu bir sorun olarak karşımıza çıkar. Ancak bu zorunlu sorun, Lâtin alfabesine dayalı Türkçe Mors alfabesi ile çözülmüştür. Telgraf dilinin Lâtin harflerine dayanmış olması, Osmanlı aydınının bu alfabeyle yaklaşmasını sağlamıştır. Özellikle saray bürokrasisinin bu alfabeyle bilmesi ve kullanması, 1928 yılındaki alfabe değişimi sürecine öncülük etmiştir.

Alfabe değişimi, temeli bilimsel verilere dayanan, yaklaşık 85 yıllık tartışmalı bir zaman diliminin sonunda, *Atatürk*'ün öncülüğünde başarıyla sonuçlanmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

BİRİNCİ FASIL*
ARABÎ VE LÂTİN HARFLERİ¹³

Türkçede kullanılan ve huruf-ı Arabiye namıyla maruf olan şekillerin maarifimizin terakkisini güçleştirdiği ve yerlerine Lâtin hurufu istimal edilecek olur ise, maarifimizin süratle ilerleyeceği hakkında, son zamanlarda pek çok şeyler yazılmıştır.

Bu mesele, yani Arabî ve Lâtin harfleri meselesi, yeni değildir. Bundan yarım asır evvel, bizde tahsil-i iptidaiyenin resmîyet kesp ettiği bir sırada, zamanın bazı aydınları, eğitimin süratle gelişmesi için Lâtin harflerinin kullanılması fikrini ortaya atmışlar, fakat kendilerine taraftar bulamamışlardır. O zaman ki, tabir “*istibdâl-i huruf*” tabiri idi. Bu fikir aynı şekilde o zamanlarda, Türkçe yazı şeklinin değiştirilmesiyle munfasıl harfler kullanılması için sadarete bir layiha veren, Kafkasya Vali-yi umumiyesi *Garandük Nikola*’nın ser yaveri, *Feth Ali Han*’ın fikriyle alâkadar olsa gerek.

Her zaman Lâtin harflerinin kullanılması meselesiyle uğraşan kimseler bulunmuş, hatta 1923/1339 başlarında İzmir’de inikat¹⁴ etmiş olan iktisat kongresinde bu mesele, hiçbir olumlu sonuca müncerr¹⁵ olmaksızın müzakere edilmiştir.

1923/1339 senesinin nihayetine doğru, Türkiye’nin süratle terakki ve binaenaleyh tamamıyla asrî bir devlet haline girmesi için takip edilmesi lâzım gelen yollar araştırılırken, huruf-ı Arabiye’nin Lâtin harfleriyle değiştirilmesi hakkında, propaganda yapılmaya başlanmıştır. Bazı gazeteler, muharrirler, muallimler harflerin bu ıslahı lehine, yazılar yazmışlar ve bu fikri savunmuşlardır. Bunlar; “*geri kalmamıza, maarifimizin güçlük ile ilerlemesine ve binaenaleyh memleketin seviye-i irfanının düşük olmasına ve dolayısıyla bizde edipler, âlimler, mütefekkirler yetişmesine engel olan huruf-ı Arabiyedir. Bunun için bu harfleri kaldırıp yerine Lâtin harfleri getirmek lâzımdır*” diyorlar.

* Avram Galanti’nin *Türkçe’de Arabî ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri*, adlı Arap harfli Türkçe çalışmasını, birçok kaynak zikretmekle beraber, eserin geneli hakkında malumat vermekle yetinmiştir. Bu dönemde yapılan tartışmalara bir ışık tutmak için, çalışmanın orijinalini, Lâtin esaslı yeni Türk alfabesine aktarmayı uygun gördük. Çalışmada, günümüzde sıkça kullanılmayan bazı kelimelerin anlamları, dipnotlar biçiminde verilmiştir.

¹³ Bu bölüm, şu başlıklar altında incelenmiştir: İstibdâl-i huruf fikrinin menşei-Kullandığımız yazının aslı-Lâtin ve Arabî harflerinin adetçe ve tasavvutça mukayeseleri-Arapça yazının teknik, ilim, siyaset ve iktisadiyat nokta-i nazarından Lâtince yazıya tefevvuku-Arabî harflerinin millî edebiyatımız üzerine tesiri-Netice.

¹⁴ (Ar.) teşkil olma, kurulma, bağlama.

¹⁵ (Ar.) bir tarafa çekilip sürüklenen; neticelenen, sona eren.

Lâtin harfleri taraftarları, bu tariki takip edenlerin süratle terakkî ettiklerini göstermek için Türkiye'de Yunanca ve Ermenice harfler ile yazan ve Rumları ve Ermenileri, Lâtince harfler ile yazan Arnavutları ve hatta kardeş millet olan Macarları zikrediyorlar.

Badi-i nazarda¹⁶ bu mütalâat pek cazibeli, pek hoş görünüyor ve benim de adeta imreneceğim geliyor. Fakat mesele esaslı bir şekilde incelenecek olursa, Lâtin harflerinden beklenen ümit, sadra şifa verecek mahiyette değildir.

Bunu izah edelim, lâkin buna başlamazdan evvel, Lâtin ve Arap harflerinin dünyada kullanılan diğer harfler gibi, hiçbir kutsiyete malik olmadıklarını söyleyelim. Zira, dünyada mevcut harfler, işarattan gayri, Kenanîler tarafından icat olunan yazıdan tadilen ve inkişafen meydana gelmiştir.

Kenanî yazıdan, tadilen ve inkişafen meydana gelen yazıların, cetveli ber-vech-i atidir.

1. Eski Yunanca 2. Eski Lâtince¹⁷ 3. Rusça 4. Eski Finikece 5. Yeni Finikece 6. Eski Puynice, 7. Yeni Puynice 8. Eski İbranice 9. Yeni İbranice 10. Eski Samarice 11. Yeni Samarice 12. Eski Aramca, 13. Yeni Aramca 14. Eski İbrani Murabbaa Yazısı 15. Yeni İbrani Murabbaa Yazısı 16. Tedmürce 17. Nabatça 18. Eski Süryanice 19. Esterengilo Yazısı 20. Yakubice 21. Mandayca 22. Hatt-ı Kufi 23. Eski Hatt-ı Nesihî 24. Cenubî Arapça, 25. Habeşçe.¹⁸

Yirmi üç numaralı yazı olan Eski Hatt-ı Nesihî, hicretin ilk senelerinden itibaren eskiden beri kullanılan *Hatt-ı Kufî* ile beraber, yalnız ondan basit yuvarlak ve işlek bir şekilde kullanıla gelmiştir. Gerek *Hatt-ı Nesihî* gerekse nebatça yazıdan çıkan ve Arapça yazının en eski türünü teşkil eden *Hatt-ı Kufî*, şimal Araplarının yazısı idi. İslâm'dan önceki döneme ait ve *Hatt-ı Kufî* yazılmış olan birkaç kitabe mevcuttur. Bundan başka, eski şimal Arap yazısıyla (eski şimal Arap yazısı, cenup Arap yazısı ile karabeti olan fakat şimdiye kadar tamamıyla okunamayan yazı demektir.) yazılan kitabelerin en eskisi miladın 328 senesinde *İmrül Kays İbni Amr*¹⁹ tesmiye olunan bir emirin mezar taşı üzerine yazılmış ve *Şam*'ın güney doğusunda *Kâin Elnemare* mevkiinde bulunmuş kitabedir ki lisanı, hemen tamamıyla şimalî Arapça lisanından ibarettir.

¹⁶ (Ar.) ilk bakışta, ilk görüşte.

¹⁷ Lâtince yazıdan Alman yazısı çıkmıştır.

¹⁸ İşbu tadat olunan harflerin ekserisi hakkında, Lidzbarski'nin *Handbuch des Nordsemitscheu Epigraphik* nam eserinde malumat veriliyor.

¹⁹ Lidzbarski'nin *Ephemeris für semitische Epigraphik II.*cildinin 34. sahifesine müracaat.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Türkler, İslâmiyet’i kabul ettikten sonra, Araplar tarafından istimal olunmakta olan eski yazıyı kabul etmişler ve zamanla bu yazı, değişikliğe uğraya uğraya bugün kullandığımız şekli almıştır.

Şimdi kullanılması lehine propaganda yapılan Lâtin harflerinin, mahiyetine gelelim.

Balada iki numaralı yazı olarak gösterilen eski Lâtin harflerinin biçimleri incelenecek olursa, Kenanî eşkalın tadilinden ve mahiyet-i tasvitiyeleri²⁰ de, cüz’î farklarla ebcet sırası üzerine tertip edilen ilk 22 Arabî harfin mahiyet-i tasvitiyelerinden başka bir şey olmadığı görülüyor. Bunu ispat etmek için, evvel be-evvel (ابجد) ebcet tertibi üzerine sıralanmış huruf-ı Arabîyeyi ve altlarına da, karşılık gelen eski Lâtin harflerini verelim.

ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح	ط	ى	ك	ل	م	ن	س	ع	ف	ص
a	b	c,k	d	e	f	z	h	-	i	k	l	m	n	-	o	p	-

ق	ث	ش	ت	-	-	-	-	-
q	r	s	t	u	v	x	y	z

Baladaki cetvelde 22 Kenanî harf görüldüğü halde, bunlardan ancak 19’una tekabül eden eski Lâtin harfleri görülür. Eski Yunanîler, Kenanî harflerden istifade ettikleri vakit, huruf-ı mezkurenin yukarıdaki harflerin kifayet-i tasvitiyelerini nakıs görerek lisanları için birkaç savamit²¹ ile savâit²² icat etmişlerdir. Lâtin elifbası ise, muaddel²³ Yunanca elifbadan neşet etmiştir.

Yukarıdaki mukayeseli ebcet’li elifba cetvelinde:

1- “ج” (cim) harfi *c,k* ile gösterilmiştir. Çünkü Kenancada, Süryanicede ve bazı memleketlerin Arapçasında “ج” *cim* harfi Türkçede telâffuz olunan “ج” *cim* gibi değil de, “ع” *gaym* ile “ك” *ke* harflerinin seslerinin yan yana gelmesinden ve birbirine karışmasından husule gelen ses ve adeta *gk* gibi telâffuz olunur.

2- “و” *vav* harfi “ف” *fe* ile gösterilmiştir. Bu iki harfin çıkış yerlerinin yakınlığı dolayısıyla telâffuzları birbirine karışıyor.

²⁰ (Ar.) seslenme, seslendirilme.

²¹ (Ar.) sessiz harfler, ünsüzler.

²² (Ar.) sesli harfler, ünlüler.

²³ (Ar.) tadil edilmiş, eski hali değiştirilmiş.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

3- "ز" ze harfi "z" ile gösterilmiştir. Bu harfin şimdiki Lâtinedeki karşılığı, "g"dir. "z" de ayrıca kullanılır.

4- "ص, س, ط" harflerinin eski Lâtince de karşılıkları yoktur.

5- "ع" harfi "o" ile gösterilmiştir. Eski Lâtincenin "o" şekli aslî Kenanî şeklinin aynını muhafaza etmiştir. "o" şekli bir "göz"ün resmini gösterdiği için, Sami bir kavim olan Kenanîler o şekle Samice "göz" demek olan "ع" *ayın* demişler. "*ayın*" Lâtince de adî bir saite²⁴ olmuştur.

6- "ف" f harfi "p" ile gösterilmiştir. Aslî Kenancada "پ" p harfi var ise de, bu Arapçaya girmemiştir. Binaenaleyh, Lâtin harflerinin telâffuzu, talâffuz-ı asliyeye mutabıktır.

7- "ش" harfi "s" s ile gösterilmiştir. Yunancada ve Lâtince de "ش" harfi telâffuzunu veren bir harf yoktur.

8- Lâtince de "u" bir saitedir. $v = \text{و}$ dir. $x = k + \text{س}$ harflerinin karşılığıdır. "y" Yunancanın "ύ" harfidir. $z = \text{ز}$ harfinin mukabilidir.

Yeni Lâtince harfleri, baladaki cetvelde gösterilen çerçeveden hariç çıkmamış ise bu hâl, Arapça harfler için varit değildir. Müruruzamanla, Arapçaya, (غ بم ظ بم خ بم ن بم ح بم س) harfleri girmiştir. Türklerin Arapça harfleri kabul ettikleri zaman, lisanlarındaki kullandıkları پ = p, چ = tch ve Farisî ژ = j harflerini elifbaya ilave etmişlerdir. Bu suretle, Arapça harfler savamitçe, Lâtince harflere faik²⁵ bir vaziyette bulunmuşlardır.

Bu malumattan sonra, bugün kullanılması lehine, kalem yürütülen ebcetli Lâtin harflerinin kifaye-yi istimaliyesinin teknik, ilmî, siyasî, ve iktisadî cihetlerini tetkik edelim:

Teknik Cihet:

Teknik cihetten maksat, elyevm kullandığımız Arabî harflerinin telâffuzuyla, Türkiye'deki ecnebi lisanlar arasındaki en ziyade istimal olunan Fransızcada kullanılan Lâtin harflerinin telâffuzu arasında, mukayese yapmak ve teknik nokta-i nazarından, Lâtincilerce istibdal-i huruf ile arzu edilen neticenin hasıl olup olamayacağını tetkik ve tespit etmektir. Bu ameliyeyi yapmak için Lâtin harflerini savâite ve savâmite ayıralım:

²⁴ (Ar.) sesli harf, ünlü.

²⁵ (Ar.) üstünde, fevkinde.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Savâitler: Lâtincece basit olan savâit: *a, à, â, e, è, é, ê, ë, i, î, ï, o, ô, u, ù, ü, y*' dir.

Mürekkep olup fakat basit gibi telâffuz olunan sait: *ai, au, aou* (*ût, ao* kelimesinde olduğu gibi) *ea* (*mangea* kelimesinde olduğu gibi) *eau, ei, eu, ie*, (*regie* kelimesinde olduğu gibi) *oeu, ou* 'dur.

Telâffuzları değişik basit sait: *n* harfi önünde *a* gibi okunan *e* (*enfant* kelimesinde olduğu gibi); *n* harfi önünde *e* gibi okunan *i* (*fin* kelimesinde olduğu gibi); *n* harfi önünde *eu* gibi okunan *u* (*chacun* kelimesinde olduğu gibi)

İki basit saite gibi okunan mürekkep savâit: *oi=oa*

Fransızcadaki aksanlı (accent) savâit derecelerine göre, Türkçedeki uzun veya kısa, yani medli yahut medsiz savâite muadildir. Türkçede savâit olarak kullanılan, (ا, و, ی, ه)' dir.

(ا): *a'* ya muadildir.

(و): Arapçada “و” harfi esas itibariyle bir samite²⁶ olup kelimenin iptidasında ve nefis-i kelimedede bulunduğu vakit Fransızca *v* gibi telâffuz olunur. “و” “*vav*”ın şimdiki kullanılan şekli, samite olarak muhafaza edilebilir. *وقت = vakit, صاومق = savmak* gibi.

Türkçede saite olarak kullanılan “و” Fransızcanın *o, u, eu, ou*, gibi telâffuz olunur. *olmak = اولمق = usume; اوروم ; eurdek = اوردك ; ourmak = اورمق* gibi. Bu son dört Türkçe misalin ikinci harfleri olan “و” *vav* başlarında bulunan elif “ا” ianesiyle²⁷ okunuyor. Halbuki, bu dört (و) (*ve*) ileride tespit edilecek dört muhtelif işaret (nokta ya hat) verilirse, baş taraftaki “elif”lere lüzum kalmaz. O zaman muhtelif işaretlerle *olmak (اولمق) üziüm (اوروم) ördek (اوردك) vurmak (اورمق)* olur.

(ي), Arapçada *y* “ی” harfi esas itibariyle bir samite olup, kelimenin iptidasında ve nefis-i kelimedede bulunduğu vakit, Fransızcada kullanılan *i* yahut *y* gibi telâffuz olunur. “ی” *y*'nin şimdiki kullanılan şekli, samite olarak muhafaza edilebilir. *yazmak = يازمق ; pailachmak = پایلاشمق* gibi.

²⁶ (Ar.) sessiz harf, ünsüz.

²⁷ (Ar.) yardım.

Türkçede saite olarak kullanılan y “ی” Fransızcanın *i* (*kısa*) *î* (*uzun*) saitelerine benzemez. Türkçe saite y “ی” biri hafif diğeri sakîl olmak üzere ikidir. *İnmek* = اینمک ; *ilik* = ايليق gibi. Bu son iki Türkçe misalin ikinci harfleri olan y “ی” başlarında bulunan elif “i” ianesiyle okunur. Halbuki bu iki “ی” y’ye, ileride tespit edilecek iki muhtelif işaret (nokta ya hat) verilir ise, baş taraftaki “i” *eliflere* lüzum kalmaz. O zaman iki muhtelif işaretle اینمک (*inmek*); ايليق (*ilik*) olur.

ه- Bu harf Türkçe gramere, harf-i imlâ gibi yani saite olarak ithal edilmiştir. Halbuki, bu harf kelimenin iptidasında, kelimenin ortasında, sakın ile nihayetlenen yahut sakinden sonra başlayan hecelere ve kelimenin nihayetinde “i” eliften sonra gelir ise, Fransızcanın kuvvetli *h*'den yani aspiré, *h*'den daha kuvvetli bir surette telâffuz olunur. *hilal* = هلال; *tehluke* = تهلكه ; *djevher* = جوهر; *chah* = شاه gibi “ه” *h*'nin şimdiki kullanılan şekli samite olarak muhafaza edilecektir.

Fransızcanın *e* saitine gelince, Türkçede bu saite, ileride tensip edilecek işaretler ile (nokta ya hat) ha-yı Farişî “ه” ve yuvarlak “ه” *h* ile gösterilebilir. *Kekelemek* = كهكهلممك, *rendelemek* = رندهلهممك; *faré* = فاده gibi. Kezalik böyle işaretli (ه) kelimenin başında bulunan ve *e* sedasını veren “i” makamına da gelecektir. Meselâ *ekmek* = اكمك = هكمك gibi. Türk çocuğu, Türkçe savâiti öğrenmek için, balada teşrih edildiği gibi, 1 (elif), 4 (vav), 2 (يا), 2 (ه, ه) cem'an 9 şekil öğrenecektir. Bundan başka, Türkçe olmayan ve Arabî ve Farişî telâffuzlarına göre göre telâffuz olunup, Arabî ve Farişî kelimelerinde bulunan uzun bir (elif) ile uzun bir (vav) vardır. *Âteş*, *Mahmûd* kelimelerinde olduğu gibi. Bu fark-ı telâffuz, Türkçede hemen hemen hissedilmez derecede olduğundan, savâitin mecmuu dokuzdan ibaret olduğu denilebilir.

Fransız çocuğu ise, Fransızca savâiti öğrenmek için, balada sırasıyla gösterildiği gibi, doğrudan doğruya 18 basit, birden ziyade saiteden mürekkep olup fakat basit gibi telâffuz olunan 10 mürekkep, telâffuzları değişen 3 saite ve iki basit saite gibi okunan bir mürekkep saite ki, cem'an 32 şekil öğreniyor.

Bu küçük mukayese cetvelinden anlaşılır ki, Lâtin harfleri ile yazılan Fransızca saitlerin adedi, Arap harfleri ile yazılan Türkçe saitlerin adedinden takriben üç misli fazladır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Savamit: Lâtin harfleriyle telâffuzda iliřiđi olan Türkçe savamiti tetkik edelim.

ج- Fransızcada *dj* ile gösterilir

چ- Fransızcada *tch* ile gösterilir.

ح- Fransızcada kuvvetli *h* harfi ile gösterilir ise, (h) “ح”nin telâffuzunun yerini tutamaz.

خ- Fransızcada *kh* harfi ile gösterilir ise, *kh* “ح”nın telâffuzunun yerini tutamaz.

ز- *s*, (*maison* kelimesindeki *s* gibi) *x* (*dix enfants*'deki *x* gibi) *z* ile (*lezard* kelimesindeki *z* gibi) gösterilir.

ژ- Fransızcada *j*, (*e,i*) *g* ile gösterilir.

س- Fransızcada *ç*, (*e,i*)*c,s,ss*, (*ion*) *t*(*mention* kelimesinde olduğu gibi) ile gösterilir.

ش- Fransızcada *ch* ile gösterilir.

ف- Fransızcada *f,ph* ile gösterilir.

ق- Fransızcada (*a,o*)*c,k* (*uo,ua*) *q* ile gösterilir.

ك- Fransızcada (*e,i*) *k* (*ui*) *q* ile gösterilir.

“ك” Kâf-1 Farişî (gün kelimesindeki ك, gibi) Fransızcada *gh* ile gösterilir ise işbu *gh* bu “k”nin telâffuzunun yerini tutamaz.

“k” kâf-1 *yayi* (ك) kelimesindeki “ك” kef'in telâffuzu gibi.

Arabî kelimelerde müstamel Arapça savamitten ileride bahsededeđiz. şimdi küçük bir mukayese yapalım.

Fransızcada (ك, ش, خ, چ, ج) kâf-1 Farişî olmadığından, bunların mukabilleri ikişer ya üçer Lâtin harflerinden teşkil eder.

“kef” kâf-1 yayinin tam Fransızca karşılığı yoktur.

ز- (*z*) Fransızcada üç muhtelif şekli ile gösterilir.

ژ- (*j*) Fransızcada iki muhtelif şekli ile gösterilir.

س- (*s*) Fransızcada beş muhtelif şekli ile gösterilir.

ف- (*f*) Fransızcada iki muhtelif şekli ile gösterilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

ق- (k) Fransızcada üç muhtelif şekli ile gösterilir.

ك- (k) Fransızcada iki muhtelif şekli ile gösterilir.

Bu küçük cetvelden anlaşılır ki, Fransızcada beş tek Türkçe samiteyi göstermek için, on bir harf lâzımdır. Fransızca, kâf-ı yayıyı göstermekten aciz olduğundan başka, diğer altı tek Türkçe samiteyi göstermek için on yedi muhtelif harfe muhtaçtır.

Balada tadat olunan savamiti öğrenmek için, Türk çocuğunun sarf edeceği gayret, Fransız çocuğunun sarf edeceği gayretin nısfıdır, denilebilir. Görülüyor ki, mesele badi-i nazarda zannedildiği kadar kolay değildir. Lâtin harflerinin taraftarını buna cevaben, her bir Türkçe harfe mukabil bir tek Lâtin harfinin istimalini ve Türk tasavvutunu ifade edemeyen harfler için yeni Lâtin harflerinin icadını münasip göreceklere diyeceklerdir. Mademki Lâtin harfleri, icadat ve tadilata muhtaçtır, ne için bu icadat ve tadilat Arapça harflerde yapılmasın? Anlaşıyor ki, muaddel Arapça ve Lâtince harfler arasında kalacak olan yegane fark, huruf-ı munfasıla ve muttasıla meselesidir.

Acaba biz huruf-ı muttasıladan müstağni olabilir miyiz? Acaba bu huruf-ı muttasıla için her şeyi alt üst etmeye hakkımız var mı? Bunların cevabını ileride vereceğiz.

İlmî Cihet:

Kullandığımız elifbada (ع , ظ , ط , خ , ص , ذ , غ , ث) harfleri vardır. Bunlardan ilk yedisinin telâffuzu (ز , ت , د , س , ز , ح , س) harfleriyle ifade edilebildiği ve “ع”nın telâffuzu ise, Türkçede bir saite derecesine indiği ve “ء” hemzenin Türkçede lüzumu olmadığı için bunların Türkçe elifbadan ihraç edilmesi, tavsiye ediliyor. Türkçeyi kolaylaştırmak için müracaat olunan bu çareye en evvel muarız olan, yine aynı Türkçedir. Lâtinciler isteseler bile, Türkçe şimdiki vaziyetiyle, bu tadilata mütehammil değildir. Çünkü, bu hâl esasen fakir olan bugünkü Türkçe, daha fakir olacak ve terakkiye değil, tedenniye doğru yüz tutacaktır.

Bu sözlerimiz muhtaç-ı izahtır.

Memleketimizin her yerinde terakki arzuları kuvvetle teressüm ediyor. Ara sıra “ne için bizde Avrupa’da olduğu gibi büyük edipler, mütefekirler, mütefenninler, âlimler, içtimaiyatçılar, iktisadiyatçılar yetişmiyor.” Tarzında haklı olarak bir takım sualler ve şikayetler işitiyoruz. Lâtinciler, bu eksikliği Arapça harflerin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

kifayetsizliğine atfederek, terakkinin anahtarı “*Lâtin harflerindendir*” diyorlar.

Lâtinciler, iddialarını ispat etmek için, Türkiye’de Türkçe konuşup Türkçeyi Yunan ve Ermeni harfleriyle yazan Rumlar ve Ermeniler ile Lâtin harfı kullanan Arnavutları ve hatta kardeş millet olan Macarları gösteriyor.

Türkçeyi Yunan ve Ermeni harfleriyle yazan Rumlar ve Ermeniler, Yunanca (Rumca) ve Ermenice bilmediklerinden, henüz Türkçe maarifi taammüm etmediği bir zamanda bile, aile ve iş mektuplarını yazmak için bu çareye müracaat etmişlerdir. Bu nevi Rum ve Ermenilerin edebiyatı, *Ahd-atik ve Ahd-cedid*’i tap ve neşir etmekle işğal eden İngiliz ve Amerikan şirketleri tarafından, propaganda maksadıyla, Yunan ve Ermeni yazısıyla basılan Türkçe İncil, yine bu yazılar ile basılmış birer gazete ve pek iptidaî ufak tefek risaleden ibarettir. Lâtincilerin, sıfır derecesinde bulunan bu gibi fikrî terakkiye imrendiklerini zannetmiyoruz.

Ayrı bir kavim olan Arnavutların, öteden beri Lâtince elifbaya malik olduklarından ve has lisanları ise bazı Türkçe kelimelerden maada, Arabî ve Farişî kelimelerinden arî olduğundan ve Turan şeceresine mensup ve Arap yazısıyla yazılmış bir edebiyat sahibi olmadıklarından, bunların Arapça yazıyı istimal eylemeleri hakikaten bir garabet teşkil edecektir.

Macarlara gelince, bunlar kardeş millet olmakla beraber, Lâtin yahut Lâtin harflerine benzeyen harfler kullanan sair akvam ile ihata edildiklerinden ve esasen hiçbir vakit Arapça yazıyı kullanmadıklarından ve eskiden beri Lâtin harflerini kabul ettiklerinden ve Arabî ve Farişînin taht-ı tesirinde bulunmayan lisanlarını, bilcümle tabirat-ı ilmiyeyi ifade edebilecek bir halde, geliş güzel değil, belki ilmin esasat ve mu’tiyatına²⁸ tevfiikan zenginleştirdiklerinden, bittabi ilerlemişlerdir.

Macarcanın bu inkişafıyla, Arapça ve Acemce kelimelerden tecrit edildiği farz olunan Türkçenin soldan geri inkişaf arasında, zenginlik itibariyle büyük farklar olduğundan, fakir bir Türkçe ile ilerlemenin yani memleketimiz dahilinde edipler, mütefekkirler, mütefenninler, âlimler, içtimaiyatçılar, iktisadiyatçılar yetiştirmenin imkânı yoktur. Bunun için zengin bir Türkçeye muhtacız. Zengin bir Türkçe, Arabî ve Farişî kelimeler ile olur. Mademki, Arapça kelimelere muhtacız, (ع , ظ , ط , خ , ص , ذ , ن , خ , ث) harflerinden istiğna edemeyiz.

²⁸ (Ar.) veriler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Fikrimizi izah edelim:

Malumdur ki, 1908 meşrutiyetinden beri bizde, en ziyade terakki eden şey lisanıdır. O zamandan itibaren Türkçeye, on bini müteceviz yeni kelime dahil olmuştur. Bu kelimelerin büyük bir kısmı, tabirat-ı ilmiye ve fenniye olup, yüzde sekseni Arapçadan alınmıştır. Bugünkü gün, bu kelimelerin halis Türkçeye çevrilmesi arzu edilse, kabil değildir. Türkçe kitabet sahasında Arabî ve Farişînin kuvvetli tesirinden kurtulmaya başlayalı, ancak bir rub'-ı asr²⁹ olmuştur. Fakat edebiyat, ulûm ve fünundaki tabirat ve ıstılahat sahasında Arapçanın tesiri, bilhassa pek kuvvetlidir. Türkçe hâlihazırda Arapça gibi iştikak fabrikası olan bina "بنا" bapları derecesinde vâsi ve bahusus bedî iştikak membâna malik değildir. Binaenaleyh, Arapçaya ve dolayısıyla Türkçeden ihraç edilebileceği zannolunan (ء, غ, ظ, ط, د, خ, ص, ن, خ, ث) harflerine muhtacdır.

Lâtincilerin belki buna bir itirazları olabilir. Bunlar kelimat-ı Arabiyeyi Türkleştirerek sırf Türk tasavvutuyla yazmak isteyeceklerdir. Meselâ, saat (ساعت); rıza (رضا); halat (خلط) mahsus (مخصوص) *istifa* (استعفا) gibi basit kelimeleri (ساعات); (ثيزا); (حالات); (محسوس); (استيفا) tarzında yazmak arzu edeceklerdir.

İbare arasında yazılacak olan, bu gibi kesirü'l-istimal³⁰ kelimeleri anlamak kolay ise, adetleri binlere baliğ olan ilmî ve fennî kelimeleri anlamak güç değil, gayri mümkün bile olacaktır. Meselâ, *ifal* (افعال) babının mastarı olan (*i'tâ*) dan (اعطا) yapılan *mu'tiyât* (معطيات) (Fransızca'sı, *données*) kelimesi pek çok müstameldir. Şimdi "*itâ*"yı (ايتا) şeklinde yazar isek, bittabi "*mutayât*"ı da (معطيات) "*mu'tayât*" (موتيات) yazacağız. Bu "*mu'tayât*" da (موتيات) kimse anlamayacaktır. Fakat kelime "*mu'tayât*" (معطيات) suretinde yazılsa, bu son şekli gören kimse, bu suretle yazılmış kelimenin "*i'tâ*"dan (اعطا) müştak olduğunu bilecek ve az çok kelimenin manasını anlayacaktır. "*nazar*" (نظر) kelimesi hakkında aynı mütalâa vardır. *nazar* (نظر) kelimesini *nazar* (نارار) suretinde yazar isek, her biri ayrı ve güzel manalar ifade eden, *tanzir* (تنظير) *münazara* (مناظره) tenazur (تناظر), *istinzar* (استنظار) *müstanzır* (مستنظر) kelimelerini *tanzir* (تانزير), *münazara* (موناظره) *tenazur* (تهنازور) yazacağız. Bu beş kelimenin Türkçe mukabillerinden bazıları, ikişer kelime ve bazıları, birer küçük

²⁹ (A.) dörtte bir, çeyrek asır.

³⁰ (A.) çokça kullanılan.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

cümle ile ifade olunabilir. Bazı kere, bu gibi kelimelerin mukabil Türkçeleri bulunabilir. Meselâ, *mu'tayât'ı* (معطيات) *lede'-l icap*³¹ (شعر) ile ifade edebiliriz. Fakat *müstanzır'ı* (مستنظر) ne ile ifade edebileceğiz? Sonra ilim o kadar hızlı ilerliyor ki, tabirat ve ıstılahat bulmak meselesi ayrıca bir gailedir. Bizi bu gaileden kurtarabilen “بنا” “bina”nın bapları. Yani Arabî lisamı ve dolayısıyla tekmil Arapça harflerdir. Bu noktayı başıma gelen bir hâl ile teyit edeceğim.

Harb-ı umûmiye iptidasında, dârülfünunumuz için Almanya'dan celp olunan el sine-i samiye mukayeseli sarfi müderrisi, Prof. Dr. G. Bergstresser Bey'in muavini oldum. Müderris-i mumâ ileyh³² ile beraber, Türkçe tasavvuta dair büyük bir etüt yazdık. Bu etütte takriben 300 tabir vardır ki, bunlardan yüzde sekseni Arapça'dır. Tabîdir ki, şimdiki has Türkçenin darlığından dolayı bu tabirleri, mevcut “بنا” “bina” baplarının ifade ettikleri manalara tevfikân, tam veya takribi bir sıhhat ile bulmaya ve icat etmeye muvaffak olduk.

Arabî harfleriyle yazılmış olan bu yeni tabirlerin kısm-ı azamının imlâsını görenler, iştikak marifetiyle onların az çok manalarını anlarlar. Hâlbuki, mevzu bahis tabirler Lâtin harfleriyle yazılacak olur ise, ya az anlaşılır ya hiç anlaşılmaz. Çünkü o zaman bu tabirlerin cezirleri³³ ortadan kaybolur gider.

Bu hâl güneş gibi aşikâr iken, Lâtin harflerinin maarifimizin terakkisine yoksa tednisine³⁴ yarayıp yaramayacağı suali, kendiliğinden varit olur. Bundan başka, memleketimizde büyük edipler, mütefekkirler, âlimler, içtimaiyatçılar, iktisadiyatçılar yetişmiyor diyenler ile ilim sahasında ilerlemek ve Türkçe konuşan başka memleketlerin ahâlisine rehber etmek isteriz diyenler, Lâtin harflerinin, bu arzunun tahakkukuna değil, adem-i tahakkukuna yarar diye cevap verebiliriz.

Bu mesele hakkında biraz da, ecnebilerin elifbalarına bir göz gezdirelim.

Fransızcada *s* (س) sedasını veren “ç”, (*e,i*) *c,s,ss* (*ion*) *t* şekilleridir. Mademki, “s” sedası bu beş şekilden biriyle ifade olunuyor, ne için diğer dördü kullanılıyor? *Reçu, cela, savair, boisson,*

³¹ (Ar.) icabı halinde.

³² (Ar.) adı geçen, yukarıda anılan.

³³ (Ar.) kökleri, asılları.

³⁴ (Ar.) kirletme, kirletilme.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

education kelimelerindeki *c, ç, s, ss, t*'nin kullanılması süs yahut keyif iktizasından değil, belki ilm-i elsine³⁵ iktizasındandır.

İngilizce *ş* (ش) sedasını veren *s, sh, t* şekilleridir. Mademki *ş* (ش) sedası bu üç şekilden biriyle ifade olunur, ne için diğer ikisi kullanılıyor? *Sure, she, education* kelimelerindeki *s, sh, t*'nin kullanılması, kezalik süs yahut keyif iktizasından değil, belki ilm-i elsine iktizasındandır.

Almancada *ts* sedasını veren (*ion*) *t, tz, z* şekilleridir. Mademki, *ts* sedası bu üç şekilden biriyle ifade olunur, ne için diğer ikisi kullanılır? *Nation, Ersatz, Beziehung* kelimelerindeki *t, tz, z*'in kullanılması, kezalik süs yahut keyif iktizasından değil, belki ilm-i elsine iktizasındandır.

Evet Fransızlar, İngilizler ve Almanların ilim denilen şeye emniyet ve itimatları vardır. Bunlar bilir ki, ilm-i elsinenin bir şubesi olan iştikak (etymologie) tarih, coğrafya, etnografya gibi mühim ilimlerin, pek çok müphem noktalarını tenvir etmeye yarar. İlme emniyet ve itimatları olmayanların ilimden, terakkiden bahis ve ilmin memlekette hakim olmasını talep eylemeleri kadar, büyük bir tezat ve tenakuz, tasavvur olunamaz. Sin'in (س) sedası, sat'ın (ص) sedasına benzediği için sat'ın (ص) kaldırılmasını talep etmek, *mahsus* (مخصوص); *mahsus* (محسوس) gibi kelimelerin mefhumlarını alt üst etmekten başka bir şeye yaramaz.

Siyasi Cihet:

Elifbanın siyasiyat ile ne münasebeti olabilir? Böyle bir sual soracakların adedinin az olmadığını zannediyoruz. Dünyada manevî şeyler yahut manevî ile maddî şeyler arasında merbutiyyet³⁶ mevcut olduğu malumdur. Bu, bozulmayan ve inkar olunmayan bir kanun-ı tabîattır. İşte bu kanuna mebnidir ki, bazen hatıra gelmeyen bir şeyin düşünülme-yen diğer bir şey üzerine bilâvasıta icra-yı tesir ettiği görülür. Meselâ, harb-i umumî esnasında, Çanakkale Boğazı'nı zorlamak istemiş olan İngiliz ve Fransız donanmalarına karşı istihkâmattaki eski toplardan³⁷ ziyade muzafferiyeti temin eden Türk

³⁵ (Ar.) dilbilim, lengüistik.

³⁶ (Ar.) bağlılık, eklilik.

³⁷ Harb-i umumi bidayetinde vazife-i askeriye-i Bahriye Nezareti Tercüme Kaleminde ifa ediyordum. Tekmil Almanca muhabere ve tercüme işleri elimden geçiyor idi. Bir gün, Karargâh-ı Umum-ı Erkân-ı Harbiye Dairesinden Almanca bir tezkire gelmiş idi. Tezkirede, Çanakkale müdafaasında kullanılmak üzere, ağızdan dolma on altı topun, mevcut vesait ile istimale Salih bir hâle vaz edilmesi için, onları filan yere gönderilmesi yazıyor idi. Düşman Çanakkale'den tart olunduğu gün,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

askerinin yüksek kuvve-i maneviyesi, Kanada hububat borsalarını alt üst etmiş ve milyonlarca lira kaybettirmiş ve kazandırmıştır. Türk kuvve-i maneviyesiyle Kanada hububat borsaları arasında ne gibi münasebet bulunabilir suali hatıra tebâdür³⁸ eder. Bu sorunun cevabı budur: *Mart* 1915-18'de İngiliz ve Fransız donanmalarının mağlubiyetiyle hitam bulmuş olan o meşhur boğaz zorlaması muharebesinin vuku bulacağı Amerika'da 24 saat evvel malum olmuş ve Çanakkale Boğazı'nın o zamana kadar mesdut³⁹ kalması hesabıyla, İngiliz-Fransız kuva-yı berriyye⁴⁰ ve bahriyelerinin ve hatta itilaf devletlerinin işlerini temin edemeyen cenubî Rusya buğdaylarının - *İngiliz ve Fransız donanmalarının Çanakkale Boğazı'nda elde edecekleri şüphesiz addedilmiş olan muzafferiyetten dolayı boğazların açılacağı ve binaenaleyh Kanada buğdaylarının kıymetten düşeceği der-piş*⁴¹ edilmesine binaen- Kanada buğdaylarından daha ucuz satılacağı mülahazasıyla, Kanada hububat borsaları, vâsi mukayesede tenziller kaydetmiştir. Yirmi dört saat sonra yani İngiliz-Fransız donanmalarının mağlubiyeti ve binaenaleyh boğazın açılmaması yüzünden, borsalar bu defa vâsi mukayesede terfiler kaydetmiştir. Kanada Borsalarınca makul mu'tiyât⁴² dairesinde yapılan bu hesapları, Türk yüksek kuvve-i maneviyesi alt üst etmiştir.

Başka misal: Harb-i umumîyi takip eden mütareke esnasında Türkiye'ye saldıran Yunan ordusunun kovulduğu ve 9 Eylül (Rûmî 1338/ Milâdî 1922)'de millî ordunun muzafferan İzmir'e girdiği gün, esir Asya ve esir Afrika'nın hürriyetlerinin başlangıcı sayılabilir. Sırf Türkiye'ye taalluk eden Türk ordusunun muzafferiyetiyle, esir Asya ve esir Afrika'nın hürriyetleri arasında ne münasebet vardır? Bunun cevabı budur: Hürriyet peygamberi olan Mustafa Kemal'in kumandası altında hürriyet ve istiklâl için harp etmiş ve muvaffak olmuş olan Türk ordusu, bilavasita esir Asya ve esir Afrika'ya hürriyet ve istiklâl ruhunu nefhetmiş ve çalışmak ve çarpışmakla hürriyet ve istiklâl elde edileceğinin imanı, kendilerinde yani Asya ve Afrika'da uyanmıştır.

43

Çanakkale'nin hakiki müdafileri küçük kıtadan ve ağızdan dolma toplardan ziyade, Türk askerinin kuvve-i maneviyesi olduğunu açık açığa anladım. İşte bu cihet, elyevm bir sır olmadığı için, Çanakkale'nin kahraman müdafilerini bir kat daha yükseltmeye yarayan o tezkerenin muhteiyatını burada zikretmek ayrıca bir hatt-ı duyurudur.

³⁸ (Ar.) ansızın akla gelme.

³⁹ (Ar.) kapanmış, kapalı, tıkalı.

⁴⁰ (Ar.) halk gücü, halk kuvveti.

⁴¹ (F.) en önde, göz önünde.

⁴² (Ar.) veren.

⁴³ *Tarih-i medeniyette Mustafa Kemal ve Kumanda Ettiği Türk Ordusu* namındaki makaleme müracaat. Yeni Mecmua, sayı, 87.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Bu iki misali getirmekten maksat, "elifbanın siyaset ile münasebeti nedir" soranlara cevap vermek içindir. Bu münasebet ber veçh-i zir⁴⁴ izah edilir.

1. Arapça elifba "Ku'ran" elifbasıdır.

2. Arapça elifba, Kur'an yazısı olduğu için Türk, Arap, Acem milletleri tarafından lisan yazısı olarak kullanılır ve Türkçenin Arapça ve Acemce ile olan lisanî münasebeti itibariyle, bu üç lisanın tahsili kolaylaşır.

Lâtinciler, birinci noktaya yani Arapça elifbanın Ku'ran yazısı kalmasına itiraz etmediklerini söylemekle beraber, ikinci noktanın yani Türk, Arap, Acem lisanlarının münasebetlerinin kendilerini alâkadar etmeyeceklerini söylerler. Bu son itiraz, eğer dünya, maddî ve manevî şeylerin münasebetinden tecrit edilmiş ve ferdî, içtimaî, siyasî hayat manasız bir kelime olmuş olsa idi, bir dereceye kadar makbul olur idi. Fakat öyle değildir. Hayat, ferdî olsun, içtimaî olsun, siyasî olsun o kadar karışık, o kadar çapraşık olmuştur ki, insan "yaşamak" için iktiza eden vesaiti yalnız ihzar⁴⁵ değil belki icat etmek mecburiyetinde kalır.

Bunu izah edelim:

Lâtin harflerini kullandığımızı ve Türkçede müstamel Arabî ve Farişî kelimelerin şimdiki imlâlarının kalktığını farz edelim. Ne göreceğiz? Türkçe konuşan ve Arapça yazı ile yazan milyonlarca Türk, Arapça ve Acemce konuşan ve Arapça yazı ile yazan ve Arabî ve Farişî kelimeleri itibariyle bize yakın olan yahut olabilen milyonlarca Arap ve Acem-Elifba ve imlâ revabıtıyla lisanımıza ve dolayısıyla bize merbut⁴⁶ olan Arap ve Acem nesl-i hazrın vefatından sonra gelecek olan nesil, bizden tamamıyla ayrılacaktır. Biz o zaman, İngilizler'in siyasette korktukları o meşhur "splendid isolation" yani "muhteşem tecerrüt" de kalacağız. Bir müddet sonra yeni Türk, yeni Arap ve yeni Acem nesilleri yekdiğerini tanımayacak, adeta, aralarında setler çekilmiş bulunacaktır. Böyle bir vaziyet tasavvur ettiğimizde, Avrupa'nın siyaset sahasında dostluk kazanmak ve teveccüh celp etmek ve kezalik iktisadiyat sahasında müşteri bulmak için sarf ettiği emek ve parayı düşünelim. Avrupa, dostluk ve teveccüh bulmak için her türlü vesait müracaat eder. Dostluk ve teveccühten bilhassa, kara günlerde istifade edildiğini bildiği için Avrupa, buna büyük bir ehemmiyet verir. Geçen harb-i umumîde neler görmedik?

⁴⁴ Aşağıda olduğu üzere...

⁴⁵ (Ar.) hazırlama, hazır etme, edilme.

⁴⁶ (Ar.) bağlanmış, bağlı.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

İngiltere, yirmiden ziyade devletin ittifak, dostluk, teveccühünün istihsaline, ötede beride bulunan gazetelerin, lehine teveccühkâr lisan istimal etmelerine çalışmıştır.

Harb-i umumîden sonra, Lâtin akvamı arasında ırk münasebatını takviye etmek için toplanan kongreler ile ırk itibariyle hiçbir münasebeti olmayan ve fakat Portekizce tekellüm eden Cenubî Amerika Devletleri'nin takviye-i münasebet maksadıyla Portekiz'de akdettikleri kongrenin hatırası henüz tazedir.

Ya biz? Vaziyet-i coğrafyamız itibariyle pek çok devletlerin matmah-ı nazar⁴⁷ olan biz, dostluk ve teveccüh aramak mecburiyetindeyiz. Evet memleketimiz güzel, zengin, vaziyet-i coğrafyası müstesna, binaenaleyh memleketimize göz diken çoktur. Hâli değil, atî-yi ba'îdi⁴⁸, hatta eb'adi⁴⁹ düşünmeliyiz. Avrupa siyaseti mütebeddildir. İşte bu ciheti nazar-ı itibara alarak, dostluk ve teveccühün vesaitini tezyit etmeye çalışmalıyız. “*muhteşem tecerrüt*”te kalmamaya gayret etmeliyiz.

Avrupa, dostluk ve teveccüh kazanmak için en ziyade “*lisan*” vasıtasına müracaat ediyor. Memleketimiz, Avrupa'nın bu vasıtasından pek ziyade mutazarrır olmuştur. Memleketimizde Avrupa ve Amerika tarafından açılan ecnebî mektepler, zararımıza ve Avrupa ve Amerika'nın menfaatine hizmet etmiştir. Bu gibi mekteplere devam edenlerin hissiyat-ı kalbiyesi, lisanı öğrendikleri memleketin lehine ve memleketimizin aleyhindedir. Bu tarihin tetkik, tahlil ve kaydettiği hakaikten biridir. Söylediklerimizi bir misal ile tasvir etmek istiyoruz. Harb-i umumîden evvel, oğlunu Alman ve kızını Fransız mektebinde okutan bir kimse, harb-i umumî esnasında hânesinin rahat yüzü görmediğini bize söylemiş idi. Devam ettikleri mektep ve öğrendikleri lisan itibariyle, bu iki çocuğun teveccühü⁵⁰ yekdiğerinin zıttı ve birinin hissiyatı Almanya'ya ve diğeriinki Fransa'ya müteveccih olduğu için evde kavga olur ve ev halkı rahatsız olur idi.

Mekteplere taalluk eden bu umumî ahvalden başka, bizim dârülfünunumuzda vaki olan iki mühim hâlden bahsetmek istiyoruz. Harb-i umumî iptidasında Almanya'dan celp⁵¹ olunan Alman müderrisleri, tabirat ve ıstılahat-ı fenniyeyi hem Türkçe hem Almanca yazdırırlar idi. Memleketimizde en ziyade taammüm⁵² etmiş olan

⁴⁷ (Ar.) göz dikilen şey, göz konulan yer.

⁴⁸ (Ar.) uzak gelecek.

⁴⁹ (Ar.) daha uzak.

⁵⁰ (Ar.) yönelme.

⁵¹ (Ar.) yazı ile çağırma; çekme.

⁵² (Ar.) umumileşme.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

ecnebi lisan Fransızca olduğundan ve o zamana kadar bizde Almanca ender olduğundan, talebenin faydasını temin etmek için tabirat ve ıstılahatın Fransızca yazılmasını, bu müderrislerden bazılarına teklif etmiş isek de "hayır" olmaz Almanca öğrenmeli" derler idi.

İkinci hâl bunun gibi olmakla beraber, daha gariptir. Harb-i umumîyi takip eden mütareke esnasında, dârülfünunumuzun iki sülüsünün⁵³ işgaliyle, kışlaya tahvil edildiği malumdur. Dârülfünunu işgal etmek için gelen ve beş büyük İngiliz zabıtinden mürekkep olan komisyon, müessesenin her tarafını dolaştıktan sonra, akşamüstü Fransızca okunan ve umuma küşat⁵⁴ edilen bir dershaneye girmişlerdir. Zabıtlardan biri, siyah tahtada bulunan bütün Fransızca yazıları silerek, asabî bir el ile aynı tahta üzerine Fransızca "il faut apprendre l'anglais" yani "İngilizce öğrenmeli" cümlesini yazmıştır.

Lisanlarını bize öğretmek hususundaki Almanların, İngilizlerin bu taassubu, bizi düşündürmeye sevkeyler. Yunanistan bile, Avrupa lisanlarının Yunancaya ve hatta bazı kelimelerin imlâsı için Yunan elifbasının $\theta = th$, $ph = \varphi$, $\acute{u} = y$ harflerine muhtaç olduklarından dolayı, iftihar ediyor ve bu suretle pek çok üdeba ve ulemanın, bilhassa siyasyatta, kıymettar olan teveccühlerine mazhar olur.

Yunan elifba ve lisanının, Avrupa lisanlarından bazılarında olan bu yardımı hatırladıkça, Türkçenin (Arapça elifba ve Arabî ve Farişî imlâlar ile) Arap ve Acem ve dolayısıyla memalik-i İslâmiyenin maarifine büyük büyük hizmetler edeceği bedihidir.⁵⁵ Mısır'da bulunduğumuz sırada, (1904-1909) o zaman Mısır'ı başka türlü işgal eden İngiliz hükümetinin Mısır maarif nezaretindeki İngiliz müsteşar, Arapçanın tabirat ve ıstılahat-ı ilmiye ve fenniyyeye ifade edecek bir hâlde bulunduğunu iddia ederek, Mısır'ın iki lisesiyle mekâtip-i iptidaiyesinde tedrisatın İngilizce olmasını emr ve bunda ısrar etmiştir. Mısır matbuatı, İngiliz müsteşarının boş iddiasını, Türkiye mekteplerinde okunan ulûm ve fûnunun tabirat ve ıstılahatının yüzde sekseninin Arapça olduğunu ve binaenaleyh tabirat ve ıstılahat-ı mezkurenin Türkler tarafından ihzar edilerek mevcut olduğunu, müteaddit defa yazmıştır. Hakikat-i hâlde böyledir. Türkiye, memalik-i İslâmiye-i sâirenin bir ilim ve marifet rehberi olabilir. Türk dârülfünunu bilhassa tabirat ve ıstılahat sahasında memalik-i İslâmiyenin müessesat-ı ilmiyesi için bir ışık olabilir. Tabir-i diğer ile, müşterek elifba ve imlâ ile Türkiye ve memleketler için büyük bir

⁵³ (Ar.) üçte bir.

⁵⁴ (F.) açma.

⁵⁵ (Ar.) açık, besbelli.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

medeniyet hadimi olur. Zaten bir milletin büyüklüğü, arazisinin vüsatiyle⁵⁶ değil medeniyete olan hizmetinin büyüklüğüyle ölçülür. *Mustafa Kemal* ve Türk ordusu, *ruh* sahasında Asya ve Afrika'ya nasıl büyük hizmetler ifa etmişler ise, Türkiye müessesat-ı ilmiyesi, *ilim* sahasında memalik-i İslâmiyeye büyük büyük hizmetler ifa edecek bir hâlde bulunabilir.

Lâtin harflerinin istimaliyle bunun netice-i tabîyesi olan Arabî ve Fârisî imlâlarının bozulduğunu farz ettiğimizde, Lâtin hurufuyla çıkacak olan matbuatımızın, Arap yazısıyla çıkacak diğer Türk memleketlerinin matbuatıyla Arap, Acem matbuatı tarafından anlaşılamayacağı gibi, Arap Acem matbuatı dahi tarafımızdan anlaşılamayacaktır. Bugün Arap yazısıyla ve kelimat-ı Arabiye ve Fârisiyenin imlâ-yı asliyeleriyle çıkan Türk matbuatının, diğer memleketlerde çıkan Türk matbuatı tarafından anlaşılır ve dolayısıyla yekdiğeri arasında bir temas, bir anlaşma, bir teveccüh husule gelir. Fakat Lâtin yazısı kullanılır ve Arabî ve Fârisî imlâsı bozulur ise, kırk elli sene sonra bu temas, bu anlaşma, bu teveccüh tamamıyla zail⁵⁷ olarak, muhteşem tecerrütte⁵⁸ kalırız.

Mütalâat-ı ânifeye zeylen⁵⁹ diyebiliriz ki, Lâtin harflerinin kabulü dolayısıyla Arabî ve Fârisî imlâsının bozulması, Arapça ve Acemce mütekellim akvamdan bizi ayırdıktan başka, eslafımızın⁶⁰ asarını bile unutturacaktır. Lâtincilerin buna cevapları gayet basittir. “*Adam sende! Memlekette böyle asar ile iştilgal eden kaç kişi vardır, bunlar isterler ise, Arap yazısını öğrensinler ve asar-ı eslaftı okusunlar*” diyeceklerdir.

Terakkimiz ile tealimizin istediklerine şüphe olmayan Lâtinciler, burada dahi, bir tezatta bulunuyorlar. Eslafımızı anlamak isteyenler acaba birkaç kişi midir? Zannetmeyiz. Şayet böyle ise, hükümet bu hâlin önüne geçerek buna çare aramalıdır. Çünkü eslafının lisanını, edebiyatını, tarihini, düşünüşünü bilmeyen yahut bilmeyi zait addeden millet, hiçbir vakit medenî, asrî olamaz. Bizim en ziyade irfanıyla, medeniyetiyle iştilgal ettiğimiz Fransa'yı ele alalım ve liselerinin Fransız edebiyat programlarına bir göz gezdirelim. Bu programlar, Fransız edebiyatının iptidasından yani on birinci efrenci⁶¹ asırdan başlayarak zamanımıza kadar malumat vererek, geçen eski yeni Fransız üdebâ ve şuarasının, bazı müntehap parçalarını ayırıyor,

⁵⁶ (Ar.) bolluk, genişlik.

⁵⁷ (Ar.) sona eren, devamlı olmayan.

⁵⁸ (Ar.) soyunma, uzaklaşıp çıplak kalma.

⁵⁹ (Ar.) yukarıdaki mütalâalarımıza ek olarak.

⁶⁰ (Ar.) geçmişler, öncekiler.

⁶¹ (Fr.) Avrupalılara mahsus, milat.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

kıraat ve şerh ettiriyor ve bu suretle Fransız lisanının, bu müddet zarfındaki tahavvülâtını⁶² gösteriyor. Miladın on birinci asrında, eski Fransızcada yazılmış olan *Chonson de Roland* namındaki manzum parçanın ilk dört mısraını zire⁶³ derç ediyoruz. Bu eski Fransızca, liselerin altıncı, beşinci, dördüncü senelerinde tedaris edilmektedir.⁶⁴

Eski Fransızcanın metni:

*Li emperere est repairez d'Espaige,
E vient a Ais, al meillor siet de France;
Monte et palais, est venuz enla chambre,
Es li venue alde, une bele dame;*

Aynı parçanın şimdiki Fransızca metni:

*L'empereur est rentre d'Espagne
Et vient a Aix, au milieu du siege de France
Monte au palais, est venu en la chamre
Voici a lui venue Aude, une belle dame.*

İngiliz kolejlerinde (liselerinde) başka türlü değildir. Atideki altı mısra takriben 1250 senesinde eski İngilizce yazılmış *King Horn Manzumesinden* iktibas edilmiştir.⁶⁵

Eski İngilizce'nin metni:

*"Feren" quath he, yinge,
Ihc telle you tithinge
Ihc here fogells singe
And that gras him springe.
Blithe beo we ou lyve
Ure schup is ou ryve"*

Aynı parçanın şimdiki İngilizce metni:

⁶² (Ar.) değişiklikler, değişmeler.

⁶³ (F.) alt, aşağı.

⁶⁴ *Morceaux choisis des auteurs français*, par Albert Cohen (sixieme, cinquieme, quatrieme) Paris 1922.

⁶⁵ John Matthews Mauly tarafından neşrolunan ve İngiliz kolejlerinde tedaris edilen *English Prose and Poetry* eserinden iktibas olunmuştur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

“Comrades” said he, true
 Good news I tell to you.
 I hear the bird a-singing
 And the grass a-springing.
 Let us be glad once more,
 Our ship has come to shore”

Alman cinnazyumlarında (liselerinde) kezalik iş başka türlü değildir. Miladın 1120’inde yazılmış olan bir aşk manisi, orta Almanca numunesi olarak, cinnazyumların 9. sınıfında okutuluyor.

Parçanın eski Almanca metni:

“Du bist min ich bin din,
 des solt du gewis sin,
 du bist beslozzen
 in minem berzen:
 verlorn ist das sluzzelin
 du muost immer dar dri inne sin.”

Aynı parçanın şimdiki Almanca metni:

“Du bist mein, ich bin dein,
 des sollst du gewiss sein.
 Du bist eingeschlossen

În meinem Herzen:

Verloren ist das schlüsselein:
 Du musst immer dar drinnen sein.”

Üç büyük devletin tali mekteplerinde, dokuz on asır evvel yazılmış eski parçalar okutturulduğu hâlde, ne için bizde dört beş asır evvel yazılmış parçalar okutturulmasın? Tahsili, ilmî ve sağlam esaslar üzerine kuran bu devletlerin maarif sistemi ne için bizde kabul edilmesin? Maarif sistemi, mevziî şeraitten maada, her yerde bir olduğu gibi, bizde bir olmaması için sebep yoktur. Biz ondan hariç kalamayız. Binaenaleyh liselerimizde *Fuzuli*, *Nef’i*, *Nedim* vesaireyi okumalıyız. Tabîî bu eski şuaranın asarını metn-i asliyelerinde, yani tekmil Arapça harfler ve Arabî ve Farişî kelimeler ile okuyacağız. Lâtin hurufu *Fuzulî*, *Nef’î* ve *Nedim*’i kim anlayacaktır?

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/3 Spring 2009*

Baladaki mütalâattan anlaşılıyor ki, mekatib-i taliyemizde eslafımızın asarını okumak bir süs değil, belki millî bir zarurettir. Zaten bir memleketin münevver sınıfının kısm-ı azamını, o memleketin ön sınıfında bulunan mekatib-i taliye mezunları teşkil eder.

İktisadî Cihet:

Bundan başka dünya, yalnız edebiyat ve siyaset ile mi yaşıyor? Dünyada ticaret yok mudur? Asya'daki hududumuzun öbür tarafında, Arabî ve Farisî mütekellim akvam sakindir. *İran, Irak, Suriye, Filistin, Mısır* ile ticaretimiz öteden beri mevcuttur. Arapça yazı ve Arabî ve Farisî kelimelerinin imlâları, bizim Arapça ve Acemceyi sürat ile öğrenmemize ve keza Arapça ve Acemce mütekellim akvamın Türkçeyi süratle öğrenmelerine ve muamelat-ı mütekebbile-i ticariyenin inkişafına vâsi mukayesede hizmet eder. Liselerimizde okunan Arabî ve Farisî ders saatlerine haftada iki (ikişer) saat ^{66*} daha ilave usul-i tedrise dikkat edilse, az bir himmet ile Arapça ve Acemce ticaret muhaberesi öğrenilmiş olur.

Malumdur ki, ticaret lisanı gayet basittir. Maksat, alıcı ile satıcı arasında bir anlaşma husule getirmektir. Avrupa ve bilhassa Almanya bunu iyi anlamışlar ve liselerinde, hududa göre, Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, İtalyanca, İspanyolca tedris olunur.

Burada bir mutariza⁶⁷ açıp şunu söyleyeyim ki, cihan liselerinde tedris edilen ecnebi lisanların mahsulü, netice itibariyle, hemen hemen aynıdır. Meselâ, Türk, Alman, İngiliz liselerinde okunan Fransızcadan edilen istifade, hemen hemen her yerde birdir. Bunu tecrübe ile bilirim. Bir aralık Rodos Adası'nda riyaziye ve Fransızca tedris ettim. 1909-1910'da İngiltere'de bulunduğum vakit, İspanya hükümetinin, İngiltere maarif-i iptidaiye ve taliye hakkında tetkikatta bulunmak üzere, Londra'ya gönderdiği iki muallim, tesadüfen bulunduğum pansiyona nazil oldular. Pansiyonda aramızda münasebat peyda oldu. Bu iki muallimden biri hasta düştüğünden, ben arkadaşıyla beraber pek çok mektep dolaştım ve tetkikatta bulundum. Bir sene sonra Berlin'de iken, pek çok liselerin ecnebi lisan muallimleriyle görüştim ve liselerde okunan ecnebi lisanın, her yerde cüz'î farklar ile, aynı netice verdiği⁶⁸ oldum. İşte Avrupa liselerinde, az çok öğrenilen ecnebi lisan ile ticaret muhaberesi temin edilir ve bu suretle muamelat-ı ticariye inkişaf eder. Bunun gibi,

⁶⁶ *Türk Liselerde Arabî ve Farisî* unvanlı makaleme müracaat. Yeni Mecmua, sayı, 83.

⁶⁷ (Ar.) parantez.

⁶⁸ (Ar.) haberdar, malumatlı.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

ticaretimizin inkişafına yardım edecek lisanlar meyanında bulunan, Arabî ve Farisinin –*tabîi Arapça yazı ile*- cüz’î bir himmet ile, masrafsız öğrenilmesi, iktisadiyatımızın terakkisi için bir kazançtır.

Cumhuriyetimizin, iktisadiyatımızın tealisi uğrunda sarf etmekte olduğu gayretler malumdur. Bunun bariz bir delili, Lozan muâhedenâmesinin Hindistan hakkındaki kaydıdır. Türk emtiasının,⁶⁹ İngiliz imparatorluğu’nda en iyi duhul şeraitine tabi tutulacağı, Lozan muâhedesini iktizasından iken, İngiltere, bu şeraitin, karadan Hindistan’a girecek olan Türk emtiasına taalluku olmadığını beyan ve hükümetimiz ise aksini iddia etmiştir. Bundan anlaşılıyor ki, hükümet, karadan dahi Hindistan’la ve binaenaleyh daha evvel Hindistan yolunda bulunan diğer memleketlerle, ticareti teşvik ve tevsî⁷⁰ etmek niyetindedir. Hindistan’a doğru giden kara yolların boyunda sakin tüccar Türkçe, Acemceyi istimal ettiklerinden, mevcut vesait ile ve yeni masarife katlanmaksızın, liselerimizde okunan Acemce bu vazifeyi ifa edebilir. Aynı mütalâa memalik-i Arabîye ticareti hakkında, Arapça için varittir.

Lâtincilerin buna bir itirazları olarak denilebilir ki: “*Arabî ve Farisî ticaret muhaberesini öğrenmek isteyenler için hükümet bir müessesese açar*” Bu muhtemel itiraz varit olsa bile, doğru değildir. Çünkü ticaret, bir zümre-i münevverenin imtiyazı değildir. Ticaret, Türkiye’nin her tarafında vardır. Binaenaleyh herkes, gerek mesafenin uzaklığından gerek vesait-i nakdiyenin fıkdanından nâşi,⁷¹ böyle bir müesseseseye devam edemez. Hâlbuki, liselerimizdeki Arabî ve Farisî tedrisatının ıslahıyla, matlup hasıl olur.

Yukarıda, *teknik ciheti* bahsinde Arabî harflerinin muttasıl ve munfasıl olmaları yüzünden kıraatın müşekkelleştiğini⁷² ve bilakis Lâtîn harflerinin sadeliği yüzünden kıraatın kolaylaştığını söylemiş idik. Bu, doğrudur.

Araplar, huruf-ı munfasıla ve muttasılayı Süryaniceden alarak kabul etmişlerdir. Gariptir ki, Kenanca (Finikece) yazıdan inkişaf eden diğer yazılar, “*munfasıl*” şekillerini muhafaza ettikleri hâlde, Süryaniler, muhtelif tadilata uğramaları hasebiyle, eşkal-i asliyeden oldukça tebaut⁷³ etmiş bu munfasıl şekillere, zevk-i bedfî havi⁷⁴ yeni şekiller vermişlerdir. Araplar, yazıyı aldıkları gibi yani

⁶⁹ (Ar.) satılacak şeyler, mallar.

⁷⁰ (Ar.) genişletme, genişletilme.

⁷¹ (Ar.) nakit paranın olmamasından dolayı.

⁷² (Ar.) şekle konulmuş, şekil verilmiş.

⁷³ (Ar.) uzaklaşma.

⁷⁴ (Ar.) içine alan, kaplayan, toplayan.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

tadilatıyla beraber bize vermişlerdir. Biz ise yazıyı tadil ede ede güzelleştirdik ve ona şimdiki şekli verdik.

Arapça munfasıl harfleri istimal ile kıraat öğrenmek için sarf olunan zaman, Fransızcadaki Lâtince harfleri istimal ile kıraat öğrenmek için sarf olunan zamandan daha kısa olduğunu, balada bilfiil ispat ettik. Bu zamanı müsavi⁷⁵ addederek bir ay kadar farz ediyoruz. Lâkin biz muttasıl harfler istimal ettiğimizden, bunları yani muttasıl harfleri öğrenmek için bu mefruz⁷⁶ aya, azami olarak bir buçuk ay daha ilave edeceğiz. Azamî diyorum, çünkü ben vaktiyle, suret-i hususiyede Türkçe okuttum ve talebeme mefruz ay dahil olmak üzere, bir ay ile bir buçuk ay içinde adî⁷⁷ kıraat öğrettim. Tecrübelerime istinaden diyebilirim ki, munfasıl harfler ile adî kıraat bir ayda öğrenilebilir ise, muttasıl harfler ile azami olarak iki buçuk ayda öğrenilebilir. Yani aradaki fark bir buçuk aydır. Bu bir buçuk ay içinde, isimleri muhtelif fakat nokta farkıyla şekilleri bir olan (ت, پ, ب, ك, ق, ف, غ, ع, ظ, ط, ض, ص, ش, س, ث, ز, ن, د, خ, ح, چ, ج, ث, ء) harflerinin muttasıl şekillerini öğrenmek için kâfidir. Çünkü hattızatında bu tadat⁷⁸ ettiğimiz 25 harfin muttasıl şekilleri hakikat-i hâlde on şekle indirilmiş oluyor.

Lâtincilerin en ziyade ileri sürdükleri bahane, zaman-ı ziya'î⁷⁹ meselesidir. Acaba çocukluğumuzda hangimiz, beyhude yere, bir buçuk aylık bir zaman zayi etmemiştir? Bir buçuk ay, bir zaman için balada ilmî, siyasî, iktisadî cihetlerde bir tafsil⁸⁰ tadat ettiğimiz fevaidi⁸¹ feda mı edeceğiz?

Bu bir buçuk aylık zaman, atideki nukatı⁸² nazar-ı itibara almakla, tenkis⁸³ edilebilecektir.

1. Kolay ve resimli elifba kitapları yazmak için her altı senede, bir serbest müsabaka açarak kazananlara ikramlar vermek.

2. Muallimlere elifbanın usul-i tedrisini öğretmek için, elifba usul-i tedrisine vâkıf seyyar muallimler tayin etmek.

⁷⁵ (Ar.) eşit, denk, aynı hâlde ve derecede bulunan.

⁷⁶ (Ar.) zorunlu kılınmış.

⁷⁷ (Ar.) basit.

⁷⁸ (Ar.) söyleme, sayma.

⁷⁹ (Ar.) zaman israfı, zaman kaybedilmesi.

⁸⁰ (Ar.) etraflı olarak bildirmek, açıklayıcı biri biçimde anlatma.

⁸¹ (Ar.) faydalar, kazançlar.

⁸² (Ar.) nokta.

⁸³ (Ar.) noksan, azaltma, indirme.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

3. Usul-i tedrisleri zayıf olan muallimlere bir nevi rehber olmak üzere, harflerin *infisal ve ittisal*⁸⁴ hususlarına dair kavait tertip ve bunları not suretinde, elifba kitaplarının zirine dercetmek.

4. İlk kıraat kitaplarını sade Türkçe ile yazmak

Bu Arabî-Lâtin harfleri bahsini kapatmazdan evvel, terakki etmememize başlıca sebepler, zannedildiği gibi, Arapça harfler değil, belki şimdiye kadar iptidaî maarif sisteminin fıkdanı, birkaç dâneden maada, dârümualliminlerin seviyelerinin düşüklüğü, muallimlerin azlığı, ve teşvik ve taltifleri cihetine gidilmesi hususlarıdır. Esbak⁸⁵ maarif vekili *Vasıf Bey Efendi* geçenlerde, İzmir Dârümualliminin de irat ettiği bir nutukta, bu sebepleri “*Türkiyede maarif-i iptidaiyye*” yoktur cümlesiyle telhis⁸⁶ etmiştir. *Vâsıf Bey Efendi*, kavlinde kısmen sadık idi.

İKİNCİ FASIL

İMLÂ⁸⁷

Lisanımızda Arabî kelimeler bulunduğu için, Türkçe imlâ meselesi Arapça elifba meselesiyle pek ziyade alâkardır. Elyevm ulûm ve fûnun sahasında, Türkçenin inkişaf ve tekamülü için muhtaç olduğumuz Arapça kelimeleri, Lâtin harfleriyle yazmaya kıyam etmek demek, balada elifba faslında, Türkçe kelimelerde kullanılmadıklarını zikrettiğimiz (ث , ن , ص , ض , ط , ظ , ع , ء) harflerini Türkçeden ihraç, *ıştikak*'ı alt üst etmek ve binaenaleyh Türkçeye, inkişaf ve tekamülün aksi olarak bir istikamet ita etmek demektir.

Lisanımızda, savâitin adem-i istimalinden husule gelen ittıratsızlık⁸⁸ yüzünden Türkçe imlâyâ ve dolayısıyla Türkçe kıraata âriz olan müşkülâtın esbabını taharri edelim. Fakat bunu yapmazdan evvel, savâitin istimali hakkında tarihî bir fikir verelim.

⁸⁴ (Ar.) ayrılma ve bitişme.

⁸⁵ (Ar.) öncekinden daha önceki, daha eski.

⁸⁶ (Ar.) özetleme, kısaltma.

⁸⁷ Bu bölüm, şu başlıklar altında incelenmiştir: Samice imlâ hakkında malumat-Türkçe imlânın sistemi ve tarihçesi-Türkçe imlâ sistemine benzeyen diğer iki lisanın imlâları-Türkçe, Arapça ve Acemcenin lisanî bünyeleri-İmlâmızın ıslahı meselesinde takip edilmesi lâzım gelen usul- İmlâ güçlüğü, mani-i terakki addolunamaz-Fransa'da ve Almanya'da imlâ müsamaha dereceleri-Netice.

⁸⁸ (Ar.) bir usul ve tertibe tabi olmaksızın, tertipsiz giden.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Kullandığımız Arapça harflerin menşei Kenanca olduğunu yukarıda zikrettik. Kenanilerin en eski izlerine *Hamurabi*⁸⁹ devrinde tesadüf olunur. Bu izler, Kenancadan alınan Babil'in bazı ism-i hasları ile ilâh isimlerinden ibarettir. Kenancanın ilk izleri ise *Umarna Mektuplarında*⁹⁰ müşahede olunur. Bu mektuplar meyanında bulunup *Arz-ı Filistin*'den Mısır'a yazılan mektuplarda, Akatça yazılmış kelimelerin yanı başına, kelimat-ı mezkureyi izah etmek maksadıyla, Kenanca kelimelerin ilave yahut Akatça bir kelime yerine doğrudan doğruya Kenanca bir kelimenin istimal edildiği, birkaç defa görülmüştür. Kenanilerin kable'l-milat 1400 senesine doğru, *Arz-ı Filistin*'de buldukları, bu mektuplardan istidlâl⁹¹ olunur. *Amarna Mektuplarında* bulunan Kenanca izler, *hatt-ı mihî* ile yazılmıştır. *Hatt-ı mihî*, Kenancanın ifadesine, Akatçanın ifadesine nispeten, daha az müsaittir. Çünkü Akatçada "ه، ع" bulunmadığından, Kenancada bulunan bu iki seda, hatt-ı mihî ile ifade olunamaz idi.

Mürur-ı zaman ile, Kenaniler hususî bir yazı icat etmişlerdir. Bu Kenanî yazının usulü, birbirine benzeyen *Babil* ve *Mısır* yazı usulünden bambaşkadır. Elyevm, Arap yazısında müstamel olan bu Kenanî usul, her bir samiteyi daimî surette bir *tek* işaret maarifetiyle ifade etmek ve savâiti *işaretsiz* bırakmaktan ibarettir. Bu usul yazının tahsil ve talimini sadeleştirdiği ve kolaylaştırdığı için ileriye doğru atılmış bir hatve⁹² ise de, lisanın sıhhat-i telâffuzunu temin eden savâite malik olmadığı için, geriye doğru atılmış bir hatvedir. Akatça'da, en eski yazı olan "*resim*" yazısından maada "*hece*" yazısı yani bir samite ile bir saiteden yahut bir saite bir samiteden teşkil etmiş heceler vardır ki, sait usulünü temin ederler. Hâlbuki, Kenancada savâit usulü yoktur. Arapça, Kenanca usulü kabul etmiştir.

Türkler, din-i İslâmı kabul ettikleri vakit Ku'ran'ı ve Arapça yazıyı ve imlâ usulünü, yani savâit usulünü aynen, adeta psikolojik-mihaniki bir surette kabul etmişlerdir. Psikolojik-mihaniki tabiri, muhtac-ı izahtır.

Arapça imlâyı kabul eden Türkler, (ى بچو بما) savâitini tanımayan bu lisanın imlâ usulünü, olduğu gibi mihaniki bir surette

⁸⁹ Hamburabi, miladın 2000 sene evvel yaşamış bir Babil hükümdarının ismi olup, kanun ile meşhurdur. Ben bundan iki ay evvel, bu kanunu "Hamburabi Kanunu" namıyla neşir ettim.

⁹⁰ Telü'l-Amarna, Mısır'da bir yerin ismi olup burada, Milattan on dört asır evvel, Mısır ile ileri Asya memleketlerinden bazıları arasında *teati edilmiş* (verişme) muhabereyi ihtiva eden müteaddit vesikalar bulunmuştur. Bu mektupların topuna "*Umarna Mektuplarına*" tesmiye olunmuştur.

⁹¹ (Ar.) bir delile dayanarak, bir şeyden bir netice çıkarma.

⁹² (Ar.) adım.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

kabul etmişlerdir. Olduğu gibi tabirini kullanıyoruz. Çünkü bu usulü kabul edenlerin, savâitin, telâffuzun sıhhatini temin etmeye yaradıklarını, belki düşünmüyorlar idi.

Savâitten mahrum Arapça imlâ usulü, hece usulü üzerine müesses olmaktan kurtulamaz idi. Heceler basit ve mürekkep olmak üzere iki nevidir. Basit heceler şunlardır:

1. Bir hareke ile bir samiteli sakinden ibarettir. (من) *kim*; (من) *den*; (هم) *onlar*.

2. Bir hareke ile “ا, و, ی” harflerinden birinden ibarettir. (لا) *değil, yok*; (ذو) *sahip*.

3. İki samite arasında “ا, و, ی” harflerinden birinin bulunmasından ibarettir. (مال) *mal*; (تین) *incir*; (نون) *nun*.

Mürekkep heceler şunlardır:

4. Sıra ile bulunan iki hareke ile bir samiteli sakinden ibarettir. (بشر) *beşeriyet*; (مصر) *Mısır memleketi*; (کتاب) *kitaplar*.

5. Sıra ile bulunan iki hareke ile “ا, و, ی” harflerinden birinin bulunmasından ibarettir. (ثنا) *meth*; (دلو) *kova*; (ولی) *veli*.

6. İki den ziyade harekeden, yahut ikiden ziyade hareke ile bir sakinden yahut “ا, و, ی” harflerinden birinden ibarettir. (کتبه) *ketebehü*; (کتبت) *o yazdı, buradaki o*, müennes içindir; (کتبتا) *iki kişi yazdı*; buradaki iki kişi tesniye müennes içindir.

7. Bir veya birden ziyade hareke ile iki sakinden ibarettir. (پلسنک) *plâsnak*; (صلح) *salh*; (سلك) *salk*; (عشق) *eshk*.

8. Gösterilen kaidenin nihayetine, samiteli bir sakin ilavesinden ibarettir. (فرید) *ferid*; (صبوت) *svut*; (سلاح) *salah*.

Araplar asıllarında “ا, و, ی” bulunmayan yahut gramer zarureti iktizasınca bu üç harften müstağni olamayan kelimelerden maada, telâffuzun sıhhatini temin etmek için umumiyet itibariyle “ا, و, ی” harflerini kullanmazlar. Gramer zarureti demek, gramer kavaidiyle tespit edilmiş ilâlli kelimelerdir. Meselâ, Arapçada üçer heceden ibaret olan (منتقم), (منتقم) kelimelerinin adî telâffuzları birdir. *müstakim* (منتقم) kelimesindeki y'nin (ی) aslı v (و) olup ilal kaidesi mucibince y (ی) olmuştur. Bu iki kelimenin son heceleri *kam* (قم) *kim*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

(قیم) olmalarına göre, Türkçe *salkım* kelimesinin yine hece usulüne tevfikân (صالقِم) ve (صالقِم) yazılması mihaniki yani tabî bir iştir. *bakım* ve *takım* (باقِم) ve (طاقِم); (باقِم) ve (طاقِم) suretlerinde yazılmaları aynı esasa müptenidir. Aynı hâl, harfî cer olan (من) ile (مسلمین) kelimesindeki (مین) in adî telâffuzları üzerine yazılan (یا سَمین), (یا سَمین) kelimeleri ile buna mümasil kelimeler hakkında varittir. Türkler, bu imlâyı yani hece usulünü kabul ederek Türkçe kelimelere tatbik etmişlerdir.

İşte buna binaen denir ki:

1. Mucibince: (کل); (بر); (بن)
2. Mucibince: (لی); (لو); (نا)
3. Mucibince: (دیش); (بون); (بال)
4. Mucibince: (کتب); (قزم); "adet" (بشر)
5. Mucibince: (کدی); "aşığı" (فرو); (بکا)
6. Mucibince: (جَکَرک); (سوجکی)
7. Mucibince: (فلمنک); (تفنک); (دنک)
8. Mucibince: (شَرید); (برون); (طراق) *şerit*; gibi.

Türkçede "h" harf-i imlâ sayıldığından, bu harf (ی, و, ا) nin tabi oldukları kavaide tâbidir. (نه); (آفه); (تنکه) gibi.

Bu misâllerden anlaşılıyor ki, hece üzerine müesses olan Arapça imlâ, Türkçe imlâ için bir *kalıp* olmuştur.

Türkçe imlâ, bazen baladaki esaslardan uzaklaştığı gibi görünüyor ise de, doğru değildir. Meselâ, *yaşasun* kelimesinin (شاسون) kelimesinin (اوقسن), (اوقسنون) *okunsun*; (یشاسن), (د) (بیلدئ سن), (بیلدئ سون) şekillerinde yazıldığı vakidir. Bu kelimelerin hece nokta-i nazarından imlâlarını tetkik edelim:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

(د)	سون	(ب)	شا	(ب)	يا	ياشاسون
mucibince		mucibince		mucibince		
		(د)	سون	(ه)	يشا	يشاسون
		mucibince		mucibince		
		(ا)	ن	(ه)	يشا	يشاسن
		mucibince		mucibince		
(د)	سون	(د)	قون	(ب)	او	اوقونسون
mucibince		mucibince		mucibince		
(د)	سون	(ا)	قن	(ب)	او	اوقنسون
mucibince		mucibince		mucibince		
(ا)	سن	(ا)	قن	(ب)	او	اوقسن
mucibince		mucibince		mucibince		
(د)	سون	(د)	نير	(د)	بيل	بيلدئ سون
mucibince		mucibince		mucibince		
(د)	سون	(ا)	دئ	(ا)	هل	بلدئ سون
mucibince		mucibince		mucibince		
(ا)	سن	(ا)	دئ	(د)	بيل	بيلدئ سن
mucibince		mucibince		mucibince		

Bu misaller gibi *çapraşık* (چاپرشیق) kelimesinin *çapraşık* (شق) (اولمادیغندن) kelimesinin *olmadığından* (اولمادیغندن); *olmadığından* (اولمادیغندن); *yaptırılmadığının* (یاپدیرلمدیغنك) kelimesinin *yaptırılmadığının* (یاپدیرلمدیغنك) şekillerinde yazıldığı vakidir. Bu iki türlü imlâyı tetkik edelim.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

(ج)	یق	(ب)	ثا	(ح)	چاپ	چاپرشیق
mucibince	شد	mucibince		mucibince		
(ا)	شق	(ب)	ثا	(ا)	چپ	چپراشق
mucibince		mucibince		mucibince		
(ا)	غن	(ه)	مدی	(ح)	اول	اولمدیغندن
mucibince		mucibince		mucibince		
				(ا)	د ن	
				mucibince		
(ب)	ی	(ب)	ما	(ح)	اول	اولمدیغندن
mucibince	د	mucibince		mucibince		
		(ا)	دن	(ا)	غن	
		mucibince		mucibince		
(ا)	ثل	(ب)	دی	(ح)	یاپ	پدیرلمدیغنک
mucibince		mucibince		mucibince		یا
		(د)	غنک	(ه)	مدی	
		mucibince		mucibince		
(ه)	دی	(د)	دتل	(ح)	یاپ	یابدتلمدیغنک
mucibince	م	mucibince		mucibince		
		(ا)		(د)	غنک	
		mucibince		mucibince		

İşte bu usule göre, *olup* (اولوب) (اولب); *bilir* (بیلیر) (بیلیر); (بیلیر); (اولمغین); (اوبوب) (ایدوب) *edüp*; (چیرکین) (چرکین) *çirkin*; (چیقماق) (چیقماق) *çıkmak*; (یاقالاماق) (یاقالامق); (ایچین) (ایچون); (قینامش) (قینامش); (ایکی) (ایدوکی); (اولمغن); (یاقالاماق) (یاقالامق); (ایچین) (ایچون); (قینامش) (قینامش); (ایکی) (ایدوکی); (اولمغن); (یاقالاماق) (یاقالامق) ... yazılır.

Arapçada kelimenin başında bulunan (و), (ی) harfleri samite olup kendilerine "saite" sedası verilmek istenildiğinde, önlere bir elif ilave olunur. *ulu'l-emir* (اولوالامر) kelimesiyle *isal* (ایصال) kelimesinde olduğu gibi. Türkler aynı usulü Türkçeye ithâl etmişlerdir. (ایتمک), (ایتمک), (اوزوم), (اولمک), (اولمق), (اولمق) kelimelerinde olduğu gibi.

Arapçada *sakin* ile başlayan kelime olmadığından Türkler, *sakin* ile başlayan bazı ecnebi kelimelerin önüne bir *elif* ilave etmişlerdir. Meselâ, İngilizcede "vida" demek olan screw = (سقرو) kelimesini (اسقرو) şeklinde yazırlar.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009

Arapçada, *e* sedasıyla başlayan kelimenin bu sedası, hemze denilen *elif* ile ifade edilir. *ecel* (اجل), *ekmel* (اکمل) gibi Türkler aynı sedayı ifade etmek için aynı harfi kabul etmişlerdir. *emek* (امك); *ekmek* (امك) gibi.

Arapçada *seele* (سئل) kelimesinde olduğu gibi kelimenin ortasında, nefs-i kelimeden olmak üzere, sedasını ifade edecek hemze gelir ise de, Türkçe kelimelerin asıllarında hemze olmadığından bu harf gelmez. İşte bu sebeptendir ki, Türkçe kelimelerde en ziyade eksik olan seda *e*'dir. Meselâ, *beklemeyeceğime* (بكميةجكمه) kelimesi Lâtin harufuyla yazılacak olunur ise, *beklemeyedjehime* olur ki, *bek-le-me-ye-dje-ghi-me* heceleri *e*'lidir.

Arapçada “*h*” (هـ) harfinin saite olmasına nazaran, saite ile alakası yok ise de, Türkçe (هـ) *ha-yı* resmiye denilen (هـ), *e* sedasını ifa ediyor. Bu hâl, Arapça, (هـ) *h*'nin bir tesiri neticesidir. Çünkü Arapçada kelimenin nihayetine gelen müennes alameti olan (ة) bazı yerlerde *a* ve bazı yerlerde *e* gibi telâffuz edildiğinden, Türkçe'ye, son telâffuz girmiştir. Meselâ Arapçada (خزينة); (سفينة) kelimeleri hem (*e*) *khazina*, hem (*e*) *sefina* telâffuz olunur ise, Türkçede *khaziné*, *sefiné* telâffuz olunur. İşte Türkçede *ha-yı* resmisenin *e* sedası gibi telâffuz olunmasındaki sebebin hikmeti budur.

Ha-yı resmiye Türkçenin imlâsını bozmuştur. Meselâ, *eve* (أوه); *ağaca* (أعاجه); *kurşuna* (قوتشونه) kelimeleri Lâtince harfler ile gösterilecek olur ise *eve*, *agadja*, *courchouna* telâffuzları meydana geliyor.

Basit heceler, sırası altında cem edip yukarıda gösterdiğimiz Arapça hece usulleri, aynen Türkçede kabul olunmuştur ki, Türkçe imlâ sisteminin şekli demektir. İmlâmızın tarihçesini, elyevm imlâmızın çalkalandığı bu sistem içinde aramalı.

Balada, ilmî bir surette tetkik ve tahlil ettiğimiz imlâ usulünü, Arapça gramer, başka bir usul yani *vezin* ve *mevzun* usulüyle göstermiştir. Arapça sarfın aksamından biri olan *bina* risalesi, otuz beş baptan her birine bir *vezin* ve bir *mevzun* veriyor. Bu *vezin* ile *mevzun*'lardan bazıları, hareke namı altında bazı saite-i kavaidi vaz ediyor. Meselâ, sülasi mücerret baplarından üçüncüsünün alamet-i mümeyyizesi:⁹³ *aynel fiilinde ve lamel fiilinde huruf-ı halk olan* (ح), (غ), (ع), (غ), (هـ)'den birinin bulunması ve mazisi ile muzarininin

⁹³ (Ar.) seçen, ayıran.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

aynel fillerinin meftuh olmalarıdır. Fetaha, yeftahu gibi. Bu iki kelimeyi Lâtin harufuyla yazacak olur isek, Türkçe telâffuza göre fetaha, yeftahou ve Arapça telâffuza göre fataha, yaftahou olur. Görülüyor ki, (ف) (ت) (ح)' dan sonra yazılmayan sait vardır. Bu iki kelime, aynı şeraiti haiz olan "feale yefalü" vezni üzerine tesis etmiş ve kezalik aynı vezin üzerine mene'a (منع), yemne'u (يمنع), zehebe (ينهب) yezhebü (ينهب) seme'a (سمع) yesme'u (يسمع) gibi mevzunlar meydana gelmiştir. Vezinler bir nevi kalıptır ki, mevzunlar o kalıbın içinde bütün hududuyla imal edilir. Otuz beş baptan maada, Türkçede çukur mastar namıyla maruf olup Siboya'ya göre adetleri 32'ye baliğ olan Arapça sülasi mastarların vezinleri, aynı esas yani imlâyı tespit etmek maksadıyla, tertip edilmiştir.

İki mukayese: Türkçe imlâ, Samice olan Arapçanın taht-ı tesirinde kaldığı gibi, Yahudice-İspanyolca ve Yahudice-Almanca imlâları, kezalik Samice olan İbranicenin taht-ı tesirinde kalmışlardır.

Yahudice-İspanyolca demek, 1492'de İspanya'dan Türkiye'ye gelen Museviler ile eski Osmanlı İmparatorluğunu teşkil etmiş olan Bulgaristan, Romanya, Sırbistan ve Bosna'da yaşamış ve yaşayan İspanyol Musevilerinin İbranice, Türkçe vesair kelimeler ile konuştukları ve İbranice harfler ile ⁹⁴ yazdıkları İspanyolca demektir. Yahudice- Almanca demek, Almanya, Avusturya, Lehistan, Romanya vesair yerlerde mütemekkin⁹⁵ ve "aşkenazi" namıyla maruf Musevilerin, İbranice, Almanca, Lehçe kelimeler ile konuştukları ve İbranice haruf ile yazdıkları Almanca demektir.

Yahudice-İspanyolca-İbranicede Arapça gibi savâit yoktur. Binaenaleyh Türkçe'nin, Arapça imlâyı nispeti ne ise, Yahudice-İspanyolcanın, İbranice imlâyı nispeti odur. Esas itibariyle, bu böyle olmakla beraber şayan-ı dikkat bir sual varit olur. Türkler Arapça yazıyı ve dolayısıyla imlâyı kabul ettikleri vakit, eski Türkçe yazı ile eski Türkçe imlâdaki savâitin izlerini ya bilirler ya bilmezler idi. Her iki hâlde, Arapça yazı ve imlâyı kabul ettikleri vakit, yeni yazıya yani Arapça yazıya, belki eski Türkçe savâiti ithal edecek bir hâlde bulunmuyorlar idi. Hâlbuki, beş asır evvel İspanyol Musevileri için böyle değildi. İspanyolca yazıyı yani Lâtin harflerini tanıyan ve savâitten haberdar olan Museviler, İspanyolcayı İbrani harufuyla yazdıkları vakit, bazı ahvalden gayri, saiteli imlâyı ve Lâtin harflerini

⁹⁴ İbranice haruf bunlardır:

Murabbi haruf: (א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת)

Raşi namıyla maruf haruf: (א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת)

Mukabil Arapça haruf: (ا ب ج د ه و ز ح ط ي ك ل م ن س ع ف ص ق ط ر ز ه د ج ا)

⁹⁵ (Ar.) temekkün eden, mekânlaşan, yerleşen.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

tanımayan ve savâitten haberdar olmayanlar, heceli imlâyı istimal ederlerdi. Bu gayet tabîî idi.

Lâtin harflerini tanıyıp savâitten haberdar olan Museviler, (و), (ع) harflerini kelimenin ortasında veya nihayetinde savâit gibi istimal ederler ise de, İbranicede samite oldukları için, bu iki savamiti kelimenin başında kullanmazlar. Meselâ, İspanyolca *esta* (bu müennes için), *ir* (gitmek) *oro* (altın) *uno* (bir) kelimeleri İbranice haruf ile yazılacak olur ise, (اوونو) (اوونو) (اير),⁹⁶ (ايسستا) tarzında yani Türkçe gibi yazılır.

Lâtin harflerini tanımayıp savâitten haberdar olmayan Museviler, heceli imlâyı kullanırlar. Fakat bu kısım Museviler, İbranicede nefis-i kelimeye bulunması yahut gramerce zarureti yüzünden kelimenin ortasında ve nihayetinde bazen *e*, *i* gibi telâffuz olunan (ع) ve *o*, *ou* gibi telâffuz olunan (و)'yi bazen kullanırlar ve bazen kullanmazlar. Meselâ, İspanyolca *comer* (yemek), *dormir* (uyumak) kelimeleri, İbranice harufuyla yazılacak olur ise, *kâh komer* (قومير) *kâh komir* (قومير) (*komirin telâffuzu comer*) *kâh dormer* (دورمير) (*dormer'in telâffuzu dormir*) *kâh dormir* (دورمير) olur. İbranicede *a* sedasını veren elif harfi, kelimenin ortasında ve nihayetinde kesirü'l-istimal olmadığından, İbranice harufuyla yazılan İspanyolca kelimelerde ekseriyetle yazılmaz. Meselâ, İspanyolcada *madre* (valide) *mercader* (tacir) kelimeleri İbranice hece usulüyle yazılacak olur ise (مدثي) gibi, (bu kelimedeki (ع), *e* gibi okunur) ve (مرقدير), (bu kelimedeki (ع), *e* gibi okunur) gibi yazılır.

Yahudice-İspanyolcada kelimelerin nihayetinde gelen *a*, (ا) ile ifade olunur. Meselâ, İspanyolca *casa* (خانه) kelimesi, İbranice harufuyla yazılacak olur ise *kaza* (*casa telâffuz olunur*) yazılır. Bu tıpkı Türkçede kullanılan *ha-yı* resmiyenin menşe'inin aynıdır. Türkçede bazı ahvalde bu (ا), *e* gibi Yahudice-İspanyolcada *a* gibi telâffuz olunur.

Yahudice İspanyolca savâiti, atideki cetvelde gösterilmiştir.

a = (ا) (kelimenin iptidasında ve kelimenin ortasında)

⁹⁶Türkçe harfler ile gösterilen ve ileride bu kitapta gösterilecek olan Yahudice-İspanyolca kelimeleri teşkil eden harfler yerine, geçen sahifede Arapça ve İbranice elifba cetvelinde gösterilen mukabil İbranice harfler konur ise, bu kelimelerin Yahudice-İspanyolca'nın aslı imlaları elde edilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

$e = (\text{ع})$ (kelimenin iptidasında ve kelimenin ortasındaki hece iptidasında)

$i = (\text{ي})$ (kelimenin iptidasında ve kelimenin ortasındaki hece iptidasında)

$o = (\text{و})$ (kelimenin iptidasında ve kelimenin ortasındaki hece iptidasında)

$ou = (\text{و})$ (kelimenin iptidasında ve kelimenin ortasındaki hece iptidasında)

a , kelimenin nihayetinde de kullanılabilir. Fakat ale'l-umum a yerine (ا) kullanılır.

e , kelimenin ortasında ve nihayetinde saite olarak (ع) kullanılır.

i , kelimenin ortasında ve nihayetinde saite olarak (ي) kullanılır.

o , kelimenin ortasında ve nihayetinde saite olarak (و) kullanılır.

ou , kelimenin ortasında ve nihayetinde saite olarak (و) kullanılır.

Bu cetvel, hemen hemen Türkçe savâit cetvelinin aynıdır. Türkçede olduğu gibi, Yahudice-İspanyolcada dahi kullanılan sait, İspanyolcanın telâffuzunun bir kısmını bozmuştur. Meselâ İspanyolcada *bueno (iyi) (ou=u)* kelimesindeki u, o Yahudice-İspanyolcada (و) ile ifade ve (و) de o, ou telâffuz edildiğinden, buna vakıf olmayanlar, *bueno*'yu *boenu* tarzında telâffuz ederler. Kezalik *grande (büyük)* kelimesindeki e İspanyolca (ع) ile ifade ve (ع) ise e, i telâffuz edildiğinden buna vakıf olmayanlar, *grande*'yi *grandi* tarzında telâffuz ederler. Bunun gibi ailemin lâkabı *galante* olduğu hâlde, aynı sebepten dolayı *galanti* telâffuz oluna oluna o suretle kabul olunmuş ve *galanti* yazılmakta bulunmuştur.

Türkçede bu hâl, bilhassa ecnebi kelimelerdeki *vav*'ın (Ë) telâffuzunda caridir. Yahudice-İspanyolca yazının istimali yavaş yavaş azalıyor. Fakat okuyup yazmaları az olanlar, mevcudiyetinden haberdar olmadıkları saiteli imlâdan ziyade, İbranice kelimeleri kalıp addederek heceli imlâyı kullanırlar. Geçen sene, İstanbul'da Sultanhamam civarında lastik tamir eden bir Musevinin küçük dükkanından geçer iken, kapıda evvelâ Türkçe "*lastik tamir edilir*" ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

sonra Yahudice-İspanyolca ve İbranice haruf ile (דילםמיקה) ⁹⁷ (אדכדוה) cümlelerini havi bir ilan gördüm. Yahudice-İspanyolca kelimeler, savâit usulüne tevfikân Lâtince haruf ile yazılacak olur ise, *adovador de lastica* olur. Hâlbuki, bu kelimeler hece usulüyle ve Lâtince harfler ile gösterilecek olur ise, bu üç kelime *advdor de lstica* şeklinde yazılır ki, birincide *o*, *a* ve üçüncüde *a* saiti eksiktir. Lâtinceye Yahudice-İspanyolca kelimelerin imlâsında yanlış olduğunu söylediğim vakit: “*hayır*” yanlış yok, *tamam yazılmıştır* dedi. Lastikçi, kendi nokta-i nazarına göre haklı idi.

Kezalik Galata’da, yüksek kaldırımında bir Leh *Musevî Hakkâki’nin*, *Bergmann* kelimesini İbranice harfler ile (כרגמן) *Brgmm* şeklinde yazdığını gördüğüm ve sebebini sorduğum vakit “*bu böyle yazılır*” cevabını verdi. *Hakkâk* da, kendi nokta-i nazarına göre haklı idi. Bu iki sanatkâr yalnız heceli imlâyı biliyorlar idi. Yahudice-Almanca; [Almanca-Yahudice] imlâ usulü, esas itibariyle Yahudice, İspanyolcaya benziyor ise de, son zamanlarda esas muhafaza edilmekle beraber, kıraatı teshil etmek maksadıyla bazı küçük tadilat icra edilmiştir.

Yahudice-Almanca savâiti, atideki cetvelde gösterilmiştir.

a = (א) (kelimenin iptidasında ve ortasında)

e = (ע) (kelimenin iptidasında ve ortasında ve nihayetinde)

i = (י) (kelimenin iptidasında)

o = (ו) (kelimenin iptidasına)

u = (ו) (kelimenin iptidasında)

Almanca’da, *a* ile nihayetinin halis Almanca kelimeler mevcut olmadığından, Yahudice-Almancada bu harf kelimenin nihayetinde kullanılmaz.

Yahudice-İspanyolcada *e*, kelimenin iptidasında (י) suretinde gösterilir ise, Yahudice-Almanca’da, saite sedası veren *ayın* (ע) ile gösterilir. Çünkü Almanca’da, *e* den sonra gelen *i*, samite (י) gibi telâffuz edildiğinden, iltibasa mahal kalmamak üzere, Yahudice-Almancada (י) yerine (ע) kullanılmıştır. Meselâ, *an* (אנ) (hafif fethalı elif ve sakin nun) hecesi, Yahudice-İspanyolcada yazılacak olur ise *in* (אין) ve Yahudice-Almancada yazılacak olur ise *an* (ענ) suretinde yazılır ki, *an* (אנ) = *in* (אין) = *an* (ענ) hecelerinin telâffuzları birdir.

⁹⁷ (ב) b’dir. Bu (ב) harfi üzerine bir nokta konur ise, v = ו gibi okunur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Şayet, Yahudice-Almancada "an" yerine "in" kullanılacak ve bu kelimeyi teşkil eden üç harf Lâtin harfleriyle gösterilecek olur ise, o zaman bu kelime (ان) değil (آين) = *ein* okunur. Yani kelimenin ilk harfi de değil *a* telâffuz olunur. İşte bunun içindir ki, Yahudice-Almancada kelimenin iptidasında *e* her vakit *aym* (ع) ile gösterilir.

Kelimenin ortasında ve sonunda *i* (ى) ile ifade edilir.

Kelimenin ortasında ve nihayetinde *o*, (و) ile ifade olunur.

Kelimenin ortasında ve nihayetinde *u*, (و) ile ifade olunur.

Türkçede ve Yahudice-İspanyolcada olduğu gibi Yahudice-Almancada dahi kullanılan savâit, Almanca'nın telâffuzunun bir kısmını bozmuştur. Meselâ Almancada *halten* kelimesi Yahudice-Almancada *haltm* yazılır. Bunun gibi Almancada *verbrennen*, *deutlich*, *auf* kelimeleri, Yahudice-Almanca yazısıyla gösterilecek olur ise, *varbrenen*, *diitlich*, *auif* şekillerine girer.

Türkçe imlâ usulünün tarihçesiyle diğer iki lisanın mukayeseli usulünün tarihçesi hakkında malumat verdikten sonra, şimdiki Türkçe imlânın tadil meselesine gelelim. Bu meseleyi münakaşa etmezden evvel, Türkçenin mürekkep olduğu Türkçe, Arapça ve Acemcenin bünyelerini ve tadilata derece-i tahammüllerini birer birer tetkik edelim.

Türkçe:

Şimdiye kadar malumumuz olan ve en eski Türkçe yazıyı ihtiva eden *Orhun*⁹⁸ *Kitabeleri* metinlerinde görülen yazı işaretleri meyanında, eski Türklerin atideki saitelere istimal ettiklerini görüyoruz.

*a,é,eu,i,î,o,ou*⁹⁹

Orhun Kitabeleri, Miladın 732-735 senelerine aittir. Vilhelm Tomsen (*Wilh. Thomsen*) tarafından hal ve kıraat edilen bu kitabelerdeki eski Türk yazısı, eski Türk elifbası hakkında malumat veriyor.¹⁰⁰ Bu yazıdan anlaşıldığına göre, eski Türkçede savâit olduğundan, biz gerek bunları, gerek şimdiki Türkçenin ihtiyacatını temin eden başka savâiti de, lisanın bünyesi dairesinde, lisanımıza

⁹⁸ Orhun: *Orkhon*, Moğolistan'ın şimalinde bir nehrin ismidir. Mevzuubahis kitabelerin bu civarda bulunduğundan, bu nehrin ismine izafeten tesmiye olmuştur.

⁹⁹ Eski Türkçe saitin şekilleri bunlardır. *î*, eu (N); ou, o (D); *è*,i (F); *è*,a (J)

¹⁰⁰ Dechiffrement des inscriptions de l'Orkhon et de l'Jeuissei, notice preliminaire par Wilh. Thomsen. (Bulletin de l'Academie Royale, Copenhagen, 1894)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

ithal edebiliriz. Meselâ *yazmak* (يازمق) *bilmek* (بيلمك) *birleşmek* (برلشمك) yerine, elifba tadilatı hengâmında takarrür edecek usul dairesinde *yazmak* (يازماق); *bilmek* (بيلمك); *birleşmek* (بيرلشمك) yazabiliriz.

Arapça:

Balada söylendiği gibi, Arapçanın bünyesinde, nef-s-i kelimedede bulunan saitten ve gramer muktezasınca savâit alan kelimelerden gayri ahvalde, sait kullanılmadığı için malımız olmayan Arapça kelimelerin bünye-i asliyelerini bozmak, balada izah olunan ilmî, siyasî, iktisadî nukat-ı nazardan muzırdır.

Arapça kelimelerin imlâsını tadil, yani Arapça kelimelerin imlâlarına savâit ithal etmeye taraftar olanlar, Türkçede kullanılan Arapça kelimelerin artık Türkleştiği ve binaenaleyh bu gibi kelimelerin, savâite tâbi olmaları lâzım geleceği fikrini ileri sürerek “*mükemmel*” (مكمل) gibi kelimenin “*mükemmel*” (موكمهمل) şeklinde yazılmasında hiçbir beis olmadığı iddia edilebilir. Araplar, bu kelimeyi “*mükemmel*” (موكمهمل) şeklinde görürler ise, onu tanımayacaklar ve binaenaleyh anlamayacaklardır. Çünkü Arapların bazıları “*mükemmel*” (مكمل) kelimesini *moukammal*, bazıları *mokammal* ve bazıları *mokemmel* telâffuz ederek ve pek azları, Türk telâffuzu olan *mükemmel* gibi okurlar. Hâlbuki kelime, “*mükemmel*” (مكمل) şeklinde gösterilecek olur ise, herkes kelimeyi tanıyacak ve alışmış olduğu telâffuza göre okuyacaktır. Arapça kelimelerin imlâlarını alâ hâlihi bırakmak, Türkçe öğrenmek isteyen Araplara suhulet göstermeye ve dolayısıyla Türkler ile Araplar arasında ilmî, siyasî, iktisadî münasebatın teminine pek çok yardım eder.

İmlânın, cezrî bir surette ıslahına yani Türkçede müstamel bütün kelimelere savâit usulünün ithaline taraftar olanlar, belki Türkçede müstamel Arapça kelimelerin çokluğundan tevahhuş¹⁰¹ ederler. Bu tevahhuş nâ-bemahâldir. Zira Türkçede müstamel Arapça kelimelerin kısm-ı azamı *vezin* ile *mevzun* tabi oldukları düşünülür ise *çokluk* zannedildiği kadar müthiş değildir. Meselâ, *ikmal* (اكمال); *ilham* (الهام); *ızrar* (اضرار); *mükaleme* (مكالمة); *mudarebe* (مضاربه); *müfarakat* (مفارقت) gibi kelimelerin imlâlarını ayrı ayrı öğrenmekten ise, bunların *ifal*, *müfâale* vezinleri üzerine telâffuz edildiği ve imlâları aynı vezinler üzerine yazıldığı alâkadarlara tefhim¹⁰² edilir. Tabiidir ki, kıyasî olan bu gibi *vezin* ve *mevzun* usulü meselâ Fransızcada telâffuzları bir olan *sceau*, *sot*, *saut*, *seau* ve İngilizcede nihayetleri bir

¹⁰¹ (Ar.) korkma, ürkme.

¹⁰² (Ar.) anlatma, bildirme.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009

fakat telâffuzları muhtelif olan *Grenwich*, *sandwich* kelimelerinin imlâlarından daha kolaydır.

Türkçede kullanılan Arabî kelimelerin bir kısmı semaî, ve bir kısmı kıyasîdir. Semaîler meyanında bilhassa Arapçada sülasi mastar ve Türkçede çukur mastar namıyla maruf otuz iki mastarın vezinleri vardır ki, bunlardan bazıları Türkçede müstameldir. Meselâ, (قتل); (فسق); (طلب); üçer harften mürekkep olan bu üç kelimenin kıraatları muhtelifdir. Sülasi mastarlardan daha az ehemmiyetli olan ism-i zaman ve mekân vardır ki, imlâları her ne kadar vezin üzerine tesis etmiş ise, kıraatları muhtelifdir. (مُذْهَبٌ, مُوعِدٌ) gibi Türkçede müstamel olan huruf-ı cer ve edevat-ı semaî kısmına aittir.

Semaî kelimelerin imlâ ve kıraatı, İngilizce kelimelerin imlâları gibi öğrenilebilir. Bu gibi Arapça semaî kelimelerin imlâ ve kıraatı, İngilizce kelimelerin imlâ ve kıraatından, kat kat kolay olduğunu unutmamalı.

Kıyasî kısım için, imlâ ve kıraatı teshil eden atideki vezinler vardır:

Sülasi mücerretten:

İsm-i fail: fâ'il: (كاتب) ¹⁰³; fu'âl (كتاب); fe'ale (كتبه)

İsm-i meful: mef'ul (مكتوب); mefâ'il (مكاتيب)

İsm-i zaman, ism-i mekan mastarı: mef'al (مكتب); mef'il (مجلس)

İsm-i alet: mif'al (مسمع)

İsm-i tasgir: fu'ayl (عبيد)

İsm-i mensup: fa'lî (بصرى)

Mübalğa ile ism-i fâil: fa'al: (حمال)

İsm-i tafdil: ef'al (اهجد); efâ'il (اماجد); fu'lâ (دنیا)

Sülasi mücerrede mezit baplardan:

¹⁰³ mutariza haricinde olanlar, "vezin" ve dahilinde olanlara "mevzun" derler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Bap	Mastar	İsm-i fail	İsm-i meful
(افعال) if'al	(اِئْتِسَال) if'al	(مُرْسَل) müf'il	(مَفْعَل) müf'al
(تَفْعِيل) tef'il	(تَكْرِيم) tef'il	(مَكْرَم) müfa'il	(مَكْرَم) müfa'al
(مَفَالِه) müfâ'ale	(مَخَابِرِه) müfâ'ale	(مَخَابِر) müfâ'il	
(اِنْفِعَال) infi'al	(اِنْكِسَاث) infi'âl	(مِنْكَسِر) münfa'il	
(اِفْتِعَال) ifti'al	(اِقْتِبَاس) ifti'al	(مَقْتَبِس) müfta'il	(مَقْتَبِس) müfta'al
(تَفْعُل) tefa'ul	(تَشْبِيْث) tefa'ul	(مَتَشْبِيْث) müfta'al	
(تَفَال) tefâ'ul	(تَكَامِل) tefâ'ul	(مَتَكَامِل) mütefâ'il	
(اِسْتِفْعَال) istif'al	(اِسْتِخْدَم) istif'al	(مَسْتِخْدَم) müstef'il	(مَسْتِخْدَم) müstef'al

Arapçada tesniye müzekker olan “ين” (كاتبين kâtibejn=iki katip gibi) ve tensiye müennes olan *tan* (تان) ile hâl ve temyiz, ifade eden (أ); (س) *kaimen* (قاعماً); *ibadeten* (عبادة) gibi kıyasî sınıfına aittir.

Acemce:

Hindu-Avrupaî yahut Hindu-Cermen lisan grubuna mensuptur ki, en eski yazısı Hindistan'ın mukaddes lisanı olan ve on sekizinci asrın nihayetine doğru hal ve kıraat olunan Sanskritçede görülüyor.

Sanskritçe, beş kısa ve dört uzun saiteye maliktir.

Kısa saite bunlardır: *a, i, ou, (ou'*yu yalnız bir işaret, yani bir harf ifade eder) *r, l*¹⁰⁴

Uzun saite şunlardır: *â, î, oû, (oû'*yu yalnız bir işaret yani bir harf ifade eder) *R*.

Kendisine mahsus işaretler ile yazılan Sanskritçeden anlaşılıyor ki, Hindu-Avrupaî lisan grubuna mensup lisanlarda savâit vardır. Binaenaleyh aynı gruba mensup Acemcenin bünye-i asliyesinde dahi savâit bulunacaktır. Elyevm Arapça harfler ile yazılan şimdiki Acemcenin imlâsı, Arapça harfler ile yazılan şimdiki Türkçe gibi, Arapça imlâ sisteminin tesiri tahtında kalmış olduğu görülüyor.

¹⁰⁴ İlm-i tasavvutta, *r, l* nim-saite addolunurlar.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009

Türkçeyi teşkil eden üç lisanın aslı bünyeleriyle savâite derece-i tahammüllerini tahlil ettikten sonra, atideki netice elde edilir:

Türkçe kelimeler, bünye itibariyle savâite tahammül ettiklerinden ve Arapça ve Acemcede Türkçe kelimeler bulunmadığından (az bulunur) savâit usulüne tabi olabilir. Bu suretle Türkçenin tahsili teshil edilmiş ve Türkçe öğrenmek isteyen Araplar ve Acemlere suhulet gösterilmiş ve dolayısıyla Türkçenin tamimine¹⁰⁵ hizmet edilmiş olur.

Arapça kelimeler, bünye itibariyle savâite tahammül etmediklerinden, tabir-i âher ile savâiti kabul şöyle dursun, bazı ahvalde, onları bünyelerinden bile tart ettiklerinden, Türkler ile Araplar arasında teması muhafaza ve Araplara Türkçenin tahsilini teshil etmek için Arapça imlâyı alâ hâlihi bırakmalı.

Acemce kelimeler, bünye itibariyle, saite tahammül ettikleri hâlde, elyevm Arapça usul ile yazılmaya devam edildiği ve Acemcede ve Türkçede pek çok Arapça kelimeler bulunduğu ve Türkler ile Acemler arasındaki teması muhafaza ve Acemlere Türkçenin tahsilini teshil etmek için Acemce imlâyı alâ hâlihi bırakmalı.

Türkçeyi teşkil eden kelimelerin kâffesine yeknesak bir imlâ şeklini vermek isteyenler, yani savâit usulünün kabulüne taraftar olanlar, *savâit usulü ithal edilmez ise, kelimelerin imlâlarını hatırdâ tutmak müşküldür* diye iddia ederler. Bu iddia, doğru değildir. Çünkü Fransızca ve bhusus İngilizce kelimelerin imlâları, Türkçede kullanılan Arapça ve Acemce kelimelerin imlâlarından kolay değildir. Bu böyle iken, imlâyı basit kılmak fikriyle, hiçbir Fransız *enfant, fille, homme* gibi kelimeleri *anfan, fiy, om* şeklinde yazmayı hatırdan bile geçirmez. Kezalik *mets, mais, mai, mets (tu) met (il) m'es (tu) m'est (il) m'aies (que tu), m'ait (qu'il) m'aient (q'uils)* kelimelerinin telâffuzları *me* telâffuzuna benzediği için, burada kalın ve siyah harfler ile sıraladığımız muhtelifü'l-implâ olan bu on kelimenin imlâlarını bozmayı ve yerlerine *me*'yi vazetmeyi hiçbir Fransız muharriri yahut hiçbir akademiya düşünmez. Çünkü, bunlar imlâ *keyf istek* meselesinden ziyade, bilhassa iştikak yani ilim meselesi olduğunu pekâlâ bilirler. Sürati ölçmek için otomobillere konulan *taximetre* aletinin imlâsı *taxametre* diye yazıldığı için, Fransa'da, ilmî münakaşa kapısı açılmış ve sahib-i selâhiyet olan akademiya, kelimenin imlâsını *taximetre* şeklinde tespit ederek meseleyi halletmiştir.

¹⁰⁵ (Ar.) genelleştirme, umumîleştirme.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Fransızca ve bhusus İngilizce imlâ zorluğu, Fransızların ve İngilizlerin terâkkilerine mani olmamıştır. Buna rağmen Fransızca ve İngilizce imlâları, semaî ve kıyasî kavaidinden hariç çıkmamış ve hiçbir Fransız meselâ:

“*Un home dont je vous ai déjà cite le nom, La Fontaine, a écrit il ya deux cents en environ, beaucoup de joulies petites histoires dont les personnages sont le plus souvent dez animaux et meme des plantes, auxquels il prete le don dela parol*”, cümlesini “*Un om don je vouz e déjà cite le non, La Fonten, a ecri il ya deu sanz anz anviron bocou de joli petitz istoar dou le personage son le plu souvan dez animo e mem de plante, okel il pret le don de la parol*” Şeklinde yazamaz. Fransızca kıraat kitabından naklettiğimiz yukarıdaki cümlelerin mürekkep olduğu 47 kelimededen 28’inin imlâsının garip şekillere konulmasına o kadar dikkat ile işlenmiş olan Fransız lisanı tahammül eder mi?

1901 senesinde Fransız Maarif Nezareti, mekteplerde imlâdan imtihan verecek talebeye bir suhulet olmak üzere, *tolerances orthographiques*, yani imlâ müsamahaları namı altında imlâyâ müteallik bazı müsaadatta bulunmuştur. İsimlerinden anlaşılacağı veçhile, bu müsamahalar, adetleri mazbut bir takım kelimelerin asıllarını tağyir edecek mahiyette değildir. Talebe ister ise, bu kelimelerin hâlihazırdaki imlâlarını ve tâbi oldukları kavaidi muhafaza eder, ister ise imlâlarına ve tâbi oldukları kavaide, mazbut müsamaha dairesinde, cüz’î tadilat getirebilir. Fransızca ism-i mürekkeplerin aralarına vazolunan küçük hattın kullanılıp kullanılmaması keyfiyeti, bazı isimlerin müfret ve cem’ hâlindeki cinslerinin (*amour, orgue gibi*) vaziyeti, isimden evvel veya sonra gelen bazı sıfatların (*deminu gibi*) mutabakat kavaidi, bu müsamahaların cümlesindedir.

Kezalik 1901’de Almanya, pek mahdut bir takım kelimelerin imlâ müsamahalarına müsaade ve meselâ *That, Thier* gibi kelimelerde *t*’den sonra gelen telâffuzca duyulmayan *h* ve *addi (e) ren, fixi(e) ren* kelimelerinde *i*’den sonra gelen ve telâffuzca duyulmayan *e*’nin hafzını; bir kelimedede yazılan *Zustande* gibi kelimenin *zu Stande* şeklinde yani iki kelime arasını, isimlerin ilk harflerinin büyük yahut küçük harfler ile yazılmasını tecviz etmiştir. Bu suretle meselâ, *That* kelimesi *h* ile yazıldığı gibi *h*’siz de yazılır. Almanya, bu müsamahayı Almandada (آ) gibi telâffuz olunan *f, ph, v*’li kelimeler için, iştikak esbabından dolayı, müsaade etmemiştir.

Fransa ve Almanya gibi pek müterakkî iki milletin, esbâb-ı ilmiyeden ve milliyeden dolayı imlâlarına o kadar merbut olmaları, yukarıda söylendiği gibi, imlâ meselesinin *keyf ve arzu* ile

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

halledilecek bir mesele olmadığını gösterir. Baladaki mütalâadan sonra, elifba ve imlâ meseleleri hakkında düşündüğümüz atideki neticeler ile telhis ediyoruz:

1. Elyevm, Türkçede kullandığımız ve elifba faslında kaydettiğimiz Arapça harflerin kâffesini alâ hâlihi ipka ve istimal etmek.
2. Halis Türkçe kelimelerin imlâlarına savâit usulünü ithal etmek.
3. Arapça ve Acemce kelimelerin imlâlarını alâ hâlihi terk etmek.
4. Okunması müşkül olan Arapça ve Acemce ism-i hasların yanına, kıraatlarını teshil etmek için, aynı isimleri Arapça harfler ve yeni kabul olunacak Türkçe imlâ ile yazıp mutariza içine vazetmek.

KAYNAKÇA

- AKÇURA, Yusuf, (1991). Üç Tarz-ı Siyaset, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- GALANTI, Avram; Türkçe'de Arabî ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri, Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul, 1925.
- GALANTI, Avram; Arabi Harfleri Terakkimize Mani Değildir ,Tabiat Matbaası, İstanbul, 1927.
- GALANTI, Avram; Vatandaş, Türkçe Konuş! ,Tabiat Matbaası, İstanbul, 1925.
- GALANTI, Avram; (1925/1341). Türkçe'de Arabi ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri, İstanbul, Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi.
- Tarih-i medeniyette Mustafa Kemal ve Kumanda Ettiği Türk Ordusu, Yeni Mecmua, sayı, 87.
- COHEN, Albert; Morceaux choisis des auteurs français, Paris 1922.
- Türk Liselerde Arabî ve Farisî ,Yeni Mecmua, sayı, 83.
- THOMSEN, Wilh.; Dechiffrement des inscriptions de l'Orkhon et de l'Jeuissei, notice preliminaire. (Bulletin de l'Academie Royale, Copenhagen, 1894).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*